

Vörösmarty Mihály bukolikus költészete

Jelige: „Et in Arcadia ego”

Tartalomjegyzék

Vörösmarty Mihály bukolikus versei	3
1. Az elődök tisztelete: Vörösmarty deákos versei	4
2. Romantikus ekloga.....	5
3. Vörösmarty bukolikus művei: érvek	7
4. Ifjúkori költészet: lezárttság és töredékesség problémája	11
5. Vörösmarty ekloga-zsengéi: a parafrázisok	12
5.1. Az egyik leghíresebb Vergilius-ekloga parafrázisa: <i>Lengedező szélről</i>	13
5.2. Ars poeticából valódi gyász-élmény: <i>Titirus és Moeris</i>	15
5.3. Értékszembesítés az <i>Egy Váras és Pásztorleányban</i>	18
5.4. Hagyomány és magyarítás: <i>Juhász és bojtár</i>	20
5.5. Bukolikus tárgy személyyé válása: <i>A' pásztorleányok</i>	21
5.6. Vörösmarty és Ekhó: <i>A tihanyi viszhang</i>	23
6. A bukolika „határvidéke”: a szentimentális idill	24
7. Dialógusai bukolikus vonatkozásáról.....	25
8. Vörösmarty bukolikus verseinek helye a magyar szépirodalomban.....	27
Rövidítésjegyzék és bibliográfia.....	28
Függelék.....	30

Vörösmarty Mihály bukolikus¹ versei

Vörösmarty Mihály költészetét sok oldalról megközelítették már, az ifjúkori zsengeiről azonban aránylag kevés tanulmány született. Ifjúkori költészetében találunk az érett költőre annyira nem jellemző műfajokat is, például pásztorverseket. Vörösmarty tanulmányai hozzásegítettek a latin nyelv és irodalom tökéletes ismeretéhez és szeretetéhez, de a korszakban megfogalmazódó művészeti elvárások már túlmutattak a szabályelvű klasszicizmus irányzatán. Ifjúkori költészetében észrevehető az útkeresés, mind a hiteles korstílusnak, mind az egyéni hangvételnek a megtalálására irányuló igyekezet. Verseit formailag a klasszicizmushoz igazítja, de azoknak érzelmvilága már túllép a klasszicista homogenitáson.

Vörösmartynak nem lehetett könnyű dolga, hiszen két művészeti korszak határán született. Ahogyan a klasszicizmus elvei lassan eltűntek, a romantikáéi pedig egyre inkább elfogadottá váltak, a pályakezdő költő ifjúkori zsengeiben még együtt élt ez a két stílusirányzat.² Az ifjúkori költeményeiben azt látjuk, hogy a kedvelt klasszikus műfajokba sorolhatóak, ide tartoznak pásztorversei is. A bukolikus költészetnek a világirodalomban és a

¹ A pásztori vagy bukolikus költészet első darabjait Theokritos, Kr. e. 3. században élt görög hellénisztikus költő alkotta meg. Műveinek az eidyllion 'képecske' nevet adta. Versei változatosak, azonban a legfontosabb művei, melyekből kiindult a bukolikus hagyomány, kevert műfajú, verses, párbeszédes, pásztorokat szerepeltető, szerelmi évdésről vagy költői versengésről szóló, tökéletesen stilizált világban játszódó művek. A Theokritost követő költők, Bión és Moschos verseit már bukolikus verseknek nevezték a gondtalan pásztori élet motívumának újbóli szerepeltetése miatt. A bukolika kifejezés az idillhez hasonlóan görög eredetű, a bukolos 'ökörpásztor' kifejezésből ered. Publius Vergilius Maro aranykori római költő főleg Theokritos költészetéből kiindulva, verseinek metaforikus környezeteként alkalmazta a stilizált pásztori világot. Vergilius műveinek az *Eclogae* 'szemelvények' címet adta, mellyel utalt műveinek kiválasztott, megmunkált, a saját versei közül kiemelkedő voltára. Művei Vergilius törekvésehez méltóan a görög műveltségéből táplálkozva fejlesztik a műfajt tovább: Theokritos metaforikus világban mozgó műfaját továbbviszik a jelképiség vonalán az értékszembesítő verstípusig. Bár tíz „idillje” a theokritosi pásztori környezetben játszódik, verseiben megjelenik egy, a műfajban teljesen szokatlan motívum: a pásztori ligeteknek a városi világgal való összehasonlítása. Értékvesztés, tragikum jelenik meg az eddig földi bajok ábrázolása nélküli pásztori világban. Vergilius a római polgárháború nehéz időszakát énekli meg verseiben, melyeknek ezek után méltán változik meg a műfajmegjelölő neve: idill helyett verseit már eklogáknak hívjuk. Így nevezzük Vergilius eklogái után az értékszembesítő, párbeszédes, pásztori világ kellékeit fölhasználó, hexameteres, lírai betéteket tartalmazó verstípust eklogának.

² A romantika a nemzeti múltba vágódik vissza, ezért főleg a középkori kultúrát részesíti előnyben. Műfaji követelményei között szerepelő nemzeti eposzoknak a felkutatása kettős célt szolgált: a nemzetek középkorhoz való kötődését igazolták, illetve az eposz mint műfaj igazolja, hogy az adott nemzet irodalma egyenesen az ókori Hellász leszármazottja, hiszen az eposz az antikvitás legsikerültebb műfajának tekinthető, világirodalmi szerepe megkérdőjelezhetetlen. Bár antikvitásban antik eposzról, a középkorban pedig lovageposzról beszélünk, az epikusság, a hősi, dicső történetek megörökítésének célja összeköti a korszakokon átívelő műfajt. Így szerez létjogosultságot Vörösmarty romantikus eposza, amely ugyanannyira köthető a középkori magyar folklórhoz, az eredetmondáinkhoz, mint az antik hagyományokhoz, hiszen a költő saját mitológiát kénytelen teremteni a magyar nép számára.

magyar irodalomban is egyaránt újra és újra föléledő hagyománya van: gondoljunk csak az Árkádia Akadémiára³ vagy az Árkádia-pörre.⁴

1. Az elődök tisztelete: Vörösmarty deákos versei

Fehérvári⁵ és pesti tanulmányai idején ismerkedett meg Vörösmarty az antik szerzők mellett a magyar szerzők műveivel: főleg a klasszikus triász műfordításaival,⁶ a klasszicista költőkkel.⁷ Gimnazista korában írt versei főleg diákéletével foglalkozó, deákos klasszicista stílusban íródtak. Az első versei iskolai feladatok latinul, ezek váltak lassan magyar nyelvű versekké. Vörösmarty a családjától örökölte a kultúra tiszteletét: már édesapjának is megvolt

³ Az Árkádia Akadémia egy 1690-ben, az olasz udvari értelmiség által alapított művészeti társaság volt, mely az 1700-as évekig egy nemzetközi alkotói-értelmiségi hálózattá növekedett. Az Árkádia Akadémia, mint azt neve is mutatja, magát a vergiliusi Árkádiával rokonítja. Az Árkádia-név kettős jelentésű: jelenti egyrészt a társaság törekvését az antik bukolikus költészet újraformálására, illetve jelenti az olasz irodalom vezető szerepének visszatértét Európában. Tagjai eleinte az olasz értelmiség, majd később minden európai nemzet jelentős képviselője. Az akadémia tagjai maguknak pásztortnevet választva évente hétszer összegyűltek, és kivonulva reneszánsz vagy barokk paloták kertjeibe, egymásnak fölolvasták verseiket. A társaság fő támogatója a római katolikus egyház volt, így az akadémia tagjai között számos katolikus pap és pápa megtalálható volt. A kor olasz tudományos és művészeti elitje mellett Európa leghíresebb tudósai, írói-költői is képviseltették magukat az akadémián: Voltaire és Goethe is. Eddigi tudásunk alapján tíz Magyarországról származó egyházi személy volt tagja az Árkádia Akadémiának, köztük Faludi Ferenc. Faludi eklogáiban átvesz Zrínyi verseiből elemeket, de mégis Faludi eklogái vezetnek a bukolikus költészet elterjedéséhez a magyar irodalomban. Faludi Ferenc, a jezsuita gyóntatópap költészetét az olasz Árkádia Akadémia tevékenységének tükrében tudjuk vizsgálni. Faludi 1743-ban nyert felvételt az akadémiára, és öt éven keresztül alkotott Olaszországban. (SÁRKÖZY 2009, 40-45.)

⁴ Árkádia-pör: irodalmi vita, Csokonai halálakor Kazinczy azt javasolta, hogy a költő sírfelirata a híres Vergilius-idézet, az „Et in Arcadia ego” magyarítása, az „Árkádiában éltem én is” legyen. Csokonai barátai azonban Árkádia alatt a pástorok tökéletes világa helyett az állattenyésztéséről híres vidéket értették, így Kazinczy javaslatát megalázkodónak érezték. (*Pennaháborúk* 1980, 397-451)

⁵ Fehérvári iskolájának egykori tanárai voltak Ányos Pál és Virág Benedek (TAXNER-TÓTH 1996, 82.)

⁶ Rájnis József jelentős bukolikus művei a Vergilius-eclogák fordítása, a *Magyar Virgilius* című kötet 1789-ből, illetve saját bukolikus verse, a *Pásztori dal*, melyet Szily Jánosnak írt püspökké szentelésekor. (CSÁSZÁR 1914, 5-17.)

Baróti Szabó Dávid első fordításai között megtaláljuk Vergilius *Első eclogáját*. Majd 1810-13 között lefordítja Vergilius *Eclogae*-ját, melynek a *Pásztori Magyar Vergilius* címet adja. Az 1776-ban írt *Búcsúzás Virttől* eklogaszerű, míg a *Dafnis* című műve pástortjátéknak tekinthető mű. (CSÁSZÁR 1914, 21-33.)

Révai Miklós 1786-ban kiadja Faludi verseit (*Faludi Ferencz költeményes maradványai*), és ír hozzá egy tanulmányt a bukolikus költészetéről (*A' pástort költésről való oktatás*). 1787-ben kiadja *Révai Miklós elegyes versei és néhány apróbb kötetlen írásai* című művét, melyben saját versein kívül az általa lefordított Bion és Moschos Theokritos-követő költőktől közöl egy-egy bukolikus verset, illetve *Az áldozat* című pástortdrámát. Révai Faludi-kötetbe írt tanulmánya az első magyar bukolikus témájú tanulmánynak tekinthető. (CSÁSZÁR 1914, 63-76.)

⁷ A 18. század végén kezdődik meg a törekvés a magyar nyelvű irodalom ápolására, tudatos fejlesztésére. Az értelmiségiek, akik a magyar irodalom fejlődését a magyar verseknek klasszikus formára való ültetésében látták: a deákos iskola. Bár a 18. század előtt is használták régi magyar szerzőink az antik versmértéket, annak nem a nyelvművelés volt a célja, hiszen javarészt iskolai gyakorlatra kellett időmértékes verseket farnagniuk. Ha pedig tanulmányai befejezése után verselt az adott szerző időmértékben, azzal sem feltétlenül a célzott nyelvfelnevelést kívánta szolgálni, pusztán az antik műfajokban való jártasság, gyakorlat megszerzését. A deákos költőknek ezzel szemben a legfőbb célja a nyelvművelés volt, melyhez eszközül az időmérték magyar költészetben levő meghonosítását választották. A deákos költők első nemzedékének három papot tekintünk: Rájnis Józsefet, Baróti Szabó Dávidot és Révai Miklóst.

Vergilius és Horatius műveinek kötete.⁸ A művelt családi háttérrel a költő gimnáziumi tanulmányai tovább erősítették, 1811-től 1816-ig a fehérvári ciszttereknél tanult. Itt alaposan megtanult latinul, ezután Pestre ment befejezni a gimnázium utolsó két osztályát, a retorikát és a poétikát.⁹

Valószínűleg már Fehérvárott elkezdett magyar verseket írni, de az első versek csak pesti diáksága idejéről maradtak ránk. Ötödik osztályos, azaz rétor korából ismerjük első verseit, amelyeknek Édes Gergely magyar nyelvű, időmértékes *Keservei* című műve adta az ösztönzést. Édes mintájára szívesen alkalmazta az időmértékes disztichont, a leoninust. Ebből az időszakból származó versei még a latin szerzők témáit közvetítik, de lassan elkezd személyes témájú magyar verseket írni (pl. *K: Uram Atyám Neve Napjára* írt köszöntőverse).¹⁰ Horváth Károly szerint rétor korában forgatta már Baróti *Aeneis*-ét, Rájnisi *Eclogáit*, Virág Benedek Horatius-fordításait, és Révai műveit.¹¹

1818-tól, a gimnázium befejezésétől kezdve azonban formái egyensúlyba kerültek témáival, költészetének egyéni hangja kezdett kialakulni. 1818-tól 20-ig Vörösmarty az akadémiai bölcséleti képzés hallgatója volt,¹² ebből a korszakából episztolákat, elégiát és eklogát, epigrammákat, ódákat ismerünk. Alkalmazott formái a hexameter, a disztichon, az alkaioszi, szapphói, asklepiadészi és pindaroszi mérték. Mindezen versei alapján elmondható, hogy tanulóévei alatt a költő első korszaka a deákos klasszicizmusban való kiteljesedés volt.¹³

2. Romantikus ekloga

Az antikvitástól kezdve minden irodalomtörténeti korszak a maga képére formálta az eklogát. A magyar irodalomban a reneszánsz (Telegdy,¹⁴ Istvánffy,¹⁵ Balassi¹⁶) a barokk

⁸ TÓTH 1974, 6.

⁹ Az 1806-os *Ratio Educationis Publicae* az általános műveltségi iskoláztatást három részre (négy év kisgimnázium, két év nagygimnázium és két év akadémiai bölcséleti képzés) hasította. Erre épült a felsőoktatás, amely az akadémiai jogból vagy az egyetemi hitbeli, jogi vagy orvosi fakultás szakját biztosította. Míg a diákok a kisgimnáziumban 9 éves korukban kezdték tanulmányaikat, megtanultak latinul, addig a nagygimnáziumban fejleszthették a szépirodalmi latintudásukat, illetve elmélyülhettek a klasszikus műveltségben. Így a latinórakon a diákok a verstan és szónoklattan elméletét, stílusát tanulták és gyakorolták, illetve átvették az antik mitológiát is. (MÉSZÁROS 1988, 51-60.)

¹⁰ VMÖM I., 1960, 398-399.

¹¹ GELLÉRT 1902, 24.

¹² Az akadémia bölcsélet-tagozatának tananyagában a hittan, filozófia, Magyarország történelme, matematika, egyetemes történelem, fizika, alkalmazott matematika, természetrajz (ásványtan, növénytan, állattan, embertan) és mezőgazdaságtan szerepelt. (MÉSZÁROS, 1988, 53-58.)

¹³ HORVÁTH 1968, 54-82.

¹⁴ HORVÁTH 1979, 165.

¹⁵ A magyar irodalom legelső bukolikus emléke Istvánffy Miklós 1560-as években íródott *Lusus pastoralis* című verssorozata, mely latin nyelvű bukolikus művekből áll. Istvánffy főként Vergilius alapján írta verseit, ám azokra a petrarkizmus stílusa is hatott. Az első bukolikusnak tekinthető magyar nyelvű verset Telegdy Katánál találjuk, aki verses levelében az európai bukolikus hagyományt követi, ám a kérdés, hogy Telegdy vagy a titkára írta-e a

(Zrínyi,¹⁷ Faludi¹⁸), a klasszicista (Ányos)¹⁹ és a szentimentális (Csokonai,²⁰ Verseghi²¹) bukolika követője Vörösmarty, aki a magyar lírában a romantikus költészet kezdetének legnagyobb alakja, és egyben a romantikus eklogát is megteremtette.²²

Az ekloga műnembe nem sorolható műfaj, hiszen a történeti szálal lírai betétek szövik át, mindez pedig gyakran dialogikus formába van öntve.

Vörösmarty bukolikus versei igen expresszívek. A szentimentalizmus stílusából megmaradó felfokozott érzelmessége alapvető feltétele a romantikus műveknek. Az ekloga jól illeszkedik a romantikus érzemteljességhez: szerelem és halál, öröm és fájdalom, elvágyódás, mind megtalálható már az antik eklogákban is. Vörösmarty csupán annyiban romanticizálta a műfajt, hogy az eklogákban megjelenő érzelmeket a végletekig fölerősítette, így lett annyi szerelemtől, valaki elvesztésétől vagy valaki elutasításától meghalni akaró karaktere. Az árkádikus²³ táj a romantikus tájlíra illetve a szentimentalista tájmetafora

művet, bizonytalan. Verses levele kelléktárában a *locus amoenus* ábrázolja, Vergiliustól kölcsönzött képeket is használva (hamadri nimfák). (KOVÁCS 1985, 128.)

¹⁶ Balassi Bálint reneszánsz költészetében már jóval konkrétabb nyoma van a bukolikus hagyománynak. Több versének világa bukolikus metaforikájú, azonban megjelenik nála egy a magyar irodalom bukolikus hagyományában addig ismeretlen műfaj: az ekhós vers. Fennmaradt ugyanis több költő műve, mely reflektál egy bizonyos az 1588-89-es években megrendezett költői versenyre, melyen a résztvevő ifjaknak úgy kellett verset költeniük Balassi-strófában, hogy miközben a műben a költő Ekhóval társalog, a vers utolsó sorából, Ekhó válaszával, az ifjú szerelmének neve hangozzék el. (KOVÁCS 1985, 129.)

¹⁷ Zrínyi Miklós bukolikus költészete *I-II. Idilliumából*, *Fantasia poeticájából* és *A vadász és Ekhó* című verseiből áll. Ezek a művei igyekeznek az antik pásztorverset átültetni magyar környezetbe: magyar tájakon gázoló versbeli beszélőkkel telíti verseit, illetve magyar karaktereket alkalmaz (kivéve a *Fantasia poeticában*, ahol hagyományos theokritosi karakterek szerepelnek), és a versek mértéke is a magyaros „ösi nyolcas”.

¹⁸ Faludi Ferenc eklogaköltészete jelentős, hat eklogája következetesen az antik hagyományokra épülő versciklus, melyek bár a hagyományos bukolikus kelléktárral rendelkeznek, a művek allegorizáltak a jezsuitarend nehézségeit ábrázolják. A műveket ütemhangsúlyos verselésben írta, és következetesen utal a versek pásztorainak magyar származására. (CSETRI 1979)

¹⁹ Ányos Pál pálos szerzetes a szentimentalista líra egyik kezdeti alakja. *Alexis* című szabályos eklogája és az *Egy nimfa dicséri Keményt, Ekhó felel reája* című ekhós versei alkalmi köszöntőversek, az ekloga ilyesfajta fölhasználása a korban népszerű volt. Az *Alexis*hez bővebben lásd Csehy Zoltán tanulmányát (CSEHY 2009.).

²⁰ Csokonai Vitéz Mihály költészetében szintén megtalálhatjuk a bukolikus irányultságot. Versei közül soknak a helyszíne theokritosi idilli világ, viszont ezek már a szentimentalista tájlíra találmányai, gyökereikben bukolikusak, azonban műfajuk szerint már nem. Több verse azonban szabályos bukolikus idill, és lefordított három pásztordrámát is. Bukolikus művei: 1792-ből az *Amynt és Laura a fák között*, 1793-ból *A feléledt pásztor* és *Az Ekhóhoz*, 1794-ből a *Melitesz Rozáliához*, a *Dafnis hajnalkor* és a *Chloé Dafnishoz*, 1796-ból *Az ekhóhoz*, 1797-es *A Duna nimfája*, 1798-as *Dórishoz*, 1803-as *A tihanyi ekhóhoz*.

²¹ Verseghy Ferenc szerelmi lírája a német idillköltők és az antik szerzők művészetén alapszik. Idilljei ezért nem nevezhetők bukolikusoknak, hangulatuk, sematikus helyszínük és szereplőik azonban gyakran idézik a hagyományos pásztori világot. Kisebb és eredetiséget nélkülöző idillek ezek, azonban oly következetesen használja Verseghy a pásztorneveket (Tirzis, Dámon, Koridon) és a pásztorlány-neveket (Dóris, Laura, Rozilis), hogy akaratlanul is fölidézi az olvasóban a bukolikus költészetet. (CSÁSZÁR 1903, 231–254.)

²² Az alkalmi költészet is sok ekloga megszületését eredményezte. Bővebben lásd Szelestei N. László tanulmányában (SZELESTEI 2003).

²³ Az egyik leglényegesebb bukolikus motívum a pásztorok tartózkodási helye, Árkádia. Árkádia eredetileg egy görög polisz, mely hegyvidékes, mediterrán éghajlatú, és a magukat őslakosoknak vallók marhatenyésztéssel és földműveléssel foglalkoztak. (KERÉNYI 1961, 192.) Vergiliusnál találkozunk először Árkádia említésével. De már nála is csak a boldog berek-liget vagy nem létező boldog terület szinonimájaként fordul elő, illetve metaforikus helyszínt teremt a metaforikus pásztoroknak.

eszköze lesz, szinte minden esetben a lírai én belső hangulatát, érzelmeinek váltakozását fejezi ki.²⁴ Továbbá az antikvitásban megszokott mitologikus tájmetaforát²⁵ is a romantikus tájszemlélet veszi át. A mű fő erői nem összpontosulnak egyetlen hatalom, Isten vagy istenek kezében, hanem egyfajta panteisztikus világkép formálódik meg a bukolikus versek világában. Továbbá romantikus elem az eklogákban a *poeta natus*-elvének érvényesülése is: hiszen már az antik eklogáktól fogva a természetben dolgozó pásztorok²⁶ számítottak a legbölcsebb, legjobban verselő egyéneknek. Ez tehát egybeesik a romantikus született génusz karakterrel, így igazán hiteles a romantikus eklogákban is megjelenő, a természet gyermekének számító, természetszerűen tehetséges és szépdalolású pásztor.

Végezetül pedig megemlítendő, hogy a romantikus törekvések céljához mérten Vörösmarty alkalmazza a magyarosítás technikáját, mint arra a későbbiekben kitérek a dolgozatomban, a romantikus versekhez méltóan nem antik pásztorok szerepelnek bukolikus műveiben főként, hanem egyszerű, magyar vagy a világ bármely területén élő pásztorok.²⁷

3. Vörösmarty bukolikus művei:²⁸ érvek

²⁴ Ez a szentimentális művekre is jellemző, például a *Fanni hagyományai*ban is megfigyelhető. Bővebben lásd: SZILÁGYI 1993, 69–77.

²⁵ A liget vagy berek motívuma a pásztorversekben a helyszín leírására kettős célt használ: a liget a való világ valós topográfiája szerint szigeteli el a helyszínt, hiszen egy erdő, liget vagy berek nem éppen lakott övezet, másrészt a kellemes és csendes természeti helyszín az emberi csoportok zsvajos közelétől választja el a pásztorokat metaforikusan is. Míg az utópiában a helyszín metaforikus és valós elszigetelésére a sziget-motívum használatos, addig a bukolikus világ eszköze erre a liget, gyéren növényekkel, langyos meleggel, sok hideg patakkaal.

²⁶ A pásztor motívuma toposznak tekinthető, így a kezdetleges irodalmak egyik nagyon gyakori alakjának. A mondák, mítoszok tele vannak a különleges pásztori szereplőkkel: pástorkirályokkal, pásttor-királyfiakkal, pásttoristenekkel, pásttoróriásokkal. Alakjuk az egyik legősibb motívum, hiszen az antik folklórban kezdetlegességet, vadságot jelképez, azonban Theokirtos verseiben épp az ellentétét: a műveltséget, a művészi tehetséget, a költészetet, a dálnok karakterét. (KERÉNYI 1961, 192.)

²⁷ A pásztori vers az eredetileg pásztorokhoz tartozó attribútumokat használja föl versvilágának megteremtésére. Elsődleges elem a pásztorok természetközeli munkája és élete. Mivel életük javarészét a szabadban töltik, egyfajta civilizációtól távoli, saját világgal rendelkeznek, melynek más szabályai vannak, mint az emberi közösségeknek. Magas fokú tanulmányok folytatása helyett a pásztor egész nap elmélkedhet a természet szépségéről, míg távol van a nagyvilág zajos, veszélyes forgatagától. Nem unalmas azonban a pásztori lét, hiszen a természet saját törvényei betartandóak, még ha ez nem is az emberi közösség szabályrendszere, a veszélyesebb vadállatok támadásaitól a nyáját meg kell védeniük, míg magukat a mérgező növényektől. (KERÉNYI 1961, 192.)

²⁸ A pásttorköltészeti alkotásokat három szempont alapján tudjuk kategóriákba sorolni. Első szempont az előadásmód szerinti kategorizálás. Egy bukolikus vers lehet drámai vagy elbeszélő előadásmódú.

Második szempont a drámai előadásmóddal rendelkező verseknél a beszédmód szerinti kategorizálás. Ebben az elkülönítési rendszerben monologikus és dialogikus, illetve ezeknek ötvözetét különböztethetjük meg. A monologikus és dialogikus beszédmód hasonlóan a drámai műnemhez, a szereplők párbeszédén alapszik. A monologikus pásztorverseknek nem minden esetben van szereplője. Theokirtos II. idillje egy monológ, és ennek a monológnak a lírai alanya szereplőként vesz részt a versben, tudjuk a nevét is. Vergiliusnak azonban minden második eclogája olyan lírai monológ, melynek nincs szereplője és cselekménye. Léteznek olyan bukolikus versek is, melyek a beszédmódok ötvözéséből születtek, például Theokirtos *Pásztori dalverseny* című műve egy elbeszélésen alapszik, ahol két pásztor múltban történő versengését meséli el egy harmadik személy, a bíráló.

A harmadik elkülönítési szempont a versek tematikája alapján lehetséges. A pásztorversek javarészét szerelmi vagy dalverseny tematikájúak. A monológ vagy a dialógus tárgya egyaránt lehet a szerelem vagy a költészet,

Van-e Vörösmartynak bukolikus költészete? Horváth Károly szerint Vörösmarty első jelentős művei a fiataalkori eklogák.²⁹ Ezeket a műveket a költő tizenhat és tizennyolc éves kora között írta, és megtalálható köztük több Vergilius-, és egy Horatius-parafrázis is. Ahhoz, hogy Vörösmarty bukolikus műveit tanulmányozhassam, megfelelő érvek alapján kell eldöntennem, hogy melyek ezek a versek.

Első érvem a költő bukolikus művei mellett a hagyományos bukolikus kelléktár megléte bizonyos Vörösmarty-versekben. Az első ilyen bukolikus kellék a theokritosi pásztornév használata.³⁰ A költő több versében alkalmazza az ógörög pásztorneveket, például a *Lengedező szélről...* című versében a Coridon, Mopsus és Elek (Alexis) neveket. A *Titirus és Moeris*, a *Titirus*, *Mopsus*, a *Dámon panasza*, illetve a *Myrtill és Daphné* címbe emelt nevei pedig egyértelmű utalások. Az *Egy barátomhoz* című versben Titirus neve bukkan föl egy alkalommal. A *Kisded bokrokkal...* kezdetű versben Dámon, Phillis, majd Titirus neve is szerepel. A *pásztorleányok* című versben két hagyományos theokritosi nevű pásztoralánka beszélget egymással: Amaryllis és Daphné.

A második bukolikus kellék, amelyet fölfedezni vélek Vörösmarty bukolikus versei között, az a pásztor-karakterek megléte. A verseiben név szerint is szerepeltetett, „megidézett” theokritoszi pásztorneveket viselő karakterek mind pásztorok a Vörösmarty-versekben is. Titirus, Mopsus, Dámon, Coridon, Alexis (Elek) mindannyian nevük szerinti állattartással foglalkozó mezei munkások, és a theokritosi neveket viselő leány-alakok is mind a hagyományos bukolikus világ részét képezik: Amaryllis, Phillis, Daphné, Myrtill. Bár Amaryllis és Daphné alakjának a *A pásztoralányok* című versben megjelenő karakterré válása

vagy ezeknek az ötvözte. A bukolikus versek szerelemérzése pedig lehet viszonzott vagy viszonzatlan is. Ennek alapján elkülöníthetők lennének a pásztorversek, azonban már Vergiliusnak ez az egyik legfontosabb költészeti bravúrja, hogy a homogén szerelmi gondokkal és pásztori versengéssel átitatott világot újabb problémákkal és lélektani minőségekkel tölti föl. Továbbá fontos a versek tematikájánál megemlíteni, hogy a versek különböznek egymástól a szereplők viszonya szerint is. Létezik pásztorvers, melyben a mester beszélget tanítványával egyetértésben, de olyan is, melyben a famulus-viszony békétlenségen alapszik. Ugyanígy létezik ellenséges pásztorversengés és békés dalverseny is. (SIMON 2009, 28.)

A negyedik szempont szerint a pásztorverseket beszédhelyzet alapján tudjuk szétválasztani. Ezzel az elkülönítéssel meg tudjuk állapítani, hogy párbeszédre épül-e a vers, és ha igen, ki beszélget kivel: pásztor pásztorral, pásztor pásztoralánnyal vagy pásztor önmagával.

Külön kategóriába sorolhatóak az úgynevezett rendhagyó bukolikus versek, amelyek következetesen bukolikus tematikájúak, azonban egy-egy szempont alapján mégsem neveznénk őket bukolikus verseknek. Példa erre Theokritos *Aratómunkások* című idillje, melyben egy párbeszéd, szerelmi témájú idill dialogikus formában szerepel, azonban nem pásztorok, hanem aratómunkások párbeszédéeként.

²⁹ HORVÁTH 1968, 83.

³⁰ A bukolikus költészet egyik legfontosabb kelléke a névvel ellátott pásztor szerepeltetése, illetve a lírai én gondolatainak a pásztor általi kimondása. Ezek a pásztorok Theokritos idilljei után is használatban maradtak, azonban jól láthatóan utalva Theokritos pásztoraira, a nevük állandósult. A későbbi korokban formabontásként alkalmazható volt a hagyományos görög pásztornevek helyett csak a „pásztor,” a „gulyás,” a „csordás” nevekkal illetni a bukolikus szereplőket. A hagyományos pásztornevek azonban használatosak maradtak végig, egyértelmű utalással az antik pásztorköltészetre. Míg a Theokritos által szerepeltetett pásztorok nevei állandósultak, addig a pásztorok neveihez nem járult állandó karakter.

egészen különleges újítása a költőnek, mégis a vers elsődlegesen a pásztorleány-karakter címbe emelésével igazítja el az olvasót a vers értelmezésében. A *Juhász és bojtár* című versben is elsődlegesen a két karakter pásztori léte köti a művet a bukolikához. Bár ebben a műben a költő nem szerepeltet görög nevű pásztorokat, a versvilág egyértelműen elénk tárja az árkádikus világot a pásztor-karakterekkel. A *váras és pásztorleány* címűben a városi férfi és a pásztorleány karakterének ütköztetése és címbe emelése fölidézheti bennünk Vergilius értékszembesítő eklogáit, melyben a városi és a pásztori létforma állítódik szembe egymással.

Harmadik bukolikus kellék a versek árkádikus, tökéletessé stilizált világa, a *locus amoenus* megjelenése. Vörösmarty költészetében különleges hangsúlyt kap a szentimentális tájmetafora, majd ez lassanként vált át romantikus tájköltészetbe. Vörösmarty pásztorversei romantikus környezetábrázolással festik meg a bukolikus *locus amoenus*-t.

Negyedik bukolikus kellék a szerelmi évdés motívuma. A költő korai pásztorverseiben még nem kerül elő a szerelem-téma, hiszen a költő még nem ismerte első múzsáját, Perczel Etelkát. A későbbi bukolikus versekben azonban már megjelenik a szerelmi tematika. A *pásztorleányok* című versben az egyik pásztorleány-karakter ábrándozik egy pásztorról, míg a *Kisded bokrokkal...* Titirusa Phillisért lánghoz. A *Juhász és bojtár* bojtárját is szerelmi bánat sújtja, míg a *pásztorleány dala* című idill lírai alanya is a szerelem miatt van halálán. A *Dámon panasza* című vers főhőse Dámon, Ninon szerelmét siratja, míg a *váras és pásztorleány* ifjú városi férfinak is hamar lángba kap a pásztorleány közelében. Továbbá több dialógusa is a szerelmi évdés tematikáján alapul: a *Mirtyll és Daphné*, illetve az *Ifjúság és ártatlanság*, és az *Ifjú, leány* című műveké.

Második érvem Vörösmarty bukolikus költészete mellett a pásztordalok szerepversvolta. A pásztorvers, amelyben jól körvonalazottan szerepel legalább egy pásztori karakter, szerepversnek tekinthető. A szerepvers olyan műfaj a lírának, amelyben a lírai alany egy olyan karakter szerepében tetszeleg, aki tudvalevőleg nem a valós személyisége a vers írójának. Amikor Theokritos pásztoraikat használja föl szerelmes gondolatainak, érzéseinek kimondására, akkor egy pásztor beszél, azonban Theokritos sem pásztor volt, tehát versei szerepversek. Mivel Vörösmartynál találunk az egyszerű parafrázisok mellett valódi érzelmeket festő műveket (*Titirus és Moeris*), a szerepvers kategóriája nagyon is helytállónak tűnik, hiszen a lírai alany és a versben szereplő karakter gondolatai megegyeznek.

Harmadik érvem bukolikus művekkel kapcsolatban a népiesség kérdése. A bukolika eredete a népköltészetben keresendő, és eredeti célja az ősköltészet szóbeli modellezése lehetett. Már Theokritosnál is inkább metaforikus jellegű versek voltak, hiszen egyértelműen ellentétezésre épít: a természet boldog, földöntúli tökéletes, eszményi helyként, a

csordapásztorok művelt, csodálatos dalnoktehetséggel megáldott talentumokként és a pásztorleányok isteni szépségű hajadonokként való ábrázolása. Eredetileg a mitológiából kiinduló, de az eposzt elegánsan megkerülő műfaj, hiszen az első híres pásztornak magát a trójai Parist tekintik. Paris pedig a mítosz szerint Venust, tehát a szerelmet választja minden földi értékek közül, ezért a pásztorköltészet alapvetően a szépség hirdetésére hivatott. Legyen az leány vagy ifjú esetleg magának a szerelemnek a szépsége, akár legyen az a költészetben rejlő szépség.³¹ A romantika pedig a nemzeti múltra figyelve igyekszik a népi értékeinket kiemelni, újragondolni, megtartani, hagyományainkat őrizni. Ehhez éppen megfelelő a pásztorköltészet, amely végtére is pásztorokról szól, vidéki, vadon tájékon, távol a zsúfolt nagyvárostól. Vörösmarty bukolikus műveiben felfedezhető annak a vágya, hogy valamiféle népies, pásztori világba vezessen verseivel, olyan romantikus környezetbe, az őseredeti helyszínre és állapotba, ahol minden érzést teljes intenzitással élhet meg a főszereplő pásztor illetve az olvasó. Ezt a törekvést láthatjuk a magyar pásztori világot elénk táró, bennünk földidéző *Juhász és bojtár* és *A pásztorleányok* című műveknek már a címében is.

Negyedik érvem a művek bukolikussága mellett néhány pásztordal dialogikussága Vörösmartynál. A pásztorköltészet párbeszédese jellege eredetinek hat, hiszen ha nem is a civilizációval, de más pásztorokkal való kapcsolata szükséges a pásztornak munkájához, a versbeli párbeszéd pedig alkalmat ad a szereplők karakterének ábrázolására, és a szubjektum érzéseinek megvilágítására. Az egynél több karaktert szerepeltető pásztorversek drámai vonása nem a vers cselekményét befolyásolja, mint egyéb keverék műfajokban, például a balladában. Ez az eszköz inkább arra utal, hogy a dalverseny motívuma lírai rangra emelkedik a műben, tehát kialakul valamiféle versengés-költészet.³² A pásztorköltészet pásztorainak dalversenye két költő erejének összemérését, költészetüknek minőségét igyekszik kideríteni. Mindez lehet a versben metaforikusan a lírai én ellentétes gondolatainak az összecsapása, vagy a szubjektum érveinek és ellenérveinek ütköztetése is. De az esetek legnagyobb részében a lírai én szubjektumának szétválását jelöli metaforikusan, amikor magával versenyez a költő képzeletben kettéhasadt része, ezért lehetséges az oly sok döntetlen dalverseny a bukolikában: ugyanolyan tehetséges mindkét szereplő, ezért aztán nem képesek egymást legyőzni. Bár Vörösmarty pásztordalaiban nem fordul elő az ars poetikus dalverseny-motívum, a dialogikus formát mégis gyakran alkalmazza. Előfordul nála a párbeszéd barátok között (*A pásztorleányok*, *Titirus és Moeris*, *Titirus*, *Mopsus*), mester-famulus viszonyban lévő felek

³¹ KERÉNYI 1961, 191.

³² KERÉNYI 1961, 196.

közt (*A juhász és bojtár*), idegenek közt (*A váras és pásztorleány*), és szerelmesek közt egyaránt (*Mirtyll és Daphné*, *Ifjúság és ártatlanság*, *Ifjú, leány*).

Ötödik érvem a költő bukolikus költészete mellett a versmérték használata. Vörösmarty a hagyományos görög bukolikus mértéket, a hexametert használja ezekben a verseiben. Hexametertől való eltérést csak ritkán tapasztalunk Vörösmarty bukolikájában: az *Egy barátomhoz* és az *Ifjú, leány*, című versei disztichonban, míg az *Ifjúság és ártatlanság* jambikus, *Mirtyll és Daphné* trochaikus lejtésű dialógusai is eltérnek a hagyományos mértéktől.

Vörösmartynak versei között tizenöt darab bukolikusnak tekinthető művet találtam: *A hamis leányka*; *A pásztorleányok*; *Az Ifjúság és Ártatlanság*; *Egy barátomhoz*; *Ifjú, leány*; *Lengedező széltől*; *Pásztorlány dala*; *Titirus és Moeris*; *A juhász és bojtár*; *A tihanyi visszhang*; *Dámon panasza*; *Egy várai és pásztorleány*; *Kisdéd bokrokkal*; *Myrtill és Daphné*; *Titirus, Mopsus*.

4. Ifjúkori költészet: lezártág és töredékesség problémája

A költő legelső munkái az eklogák, amelyek föltehetően formagyakorlatok voltak. Erre egyszerre utal több momentum is: a versek keletkezési ideje, több pásztorversének befejezetlensége, illetve a befejezett darabok hirtelen zárata.

Első pásztoralát a költő tizenhét évesen írta. Az ekkor poetica osztályba járó Vörösmarty iskolai feladatai mellett, klasszicista költői gyakorlatokkal fejleszthette versírói képességét. Erre utalnak a klasszikus irodalomból, az antikvitásból vett műfajok, amelyek kötöttek formailag, hexameteresek, és kötelező kellékeket tartalmaznak, azonban elég szabadak ahhoz, hogy a szerelemtől kezdve a bánaton és a költészetten át a tiszta fájdalomig bármiféle érzelmi minőséget meg tudjanak jeleníteni.

Pásztoralairól általában elmondható, hogy hirtelen érnek véget, és gyakran nem körvonalazódik a művek konkrét érzelemvilága. Három ekloga töredékes, olyannyira, hogy a mondat közepén fejeződnek be, azonban alig térnek el ettől az írással lezárt eklogái, melyek viszont az adott gondolat közepén érnek véget. Gondolatilag és központoszással is lezárt eklogái pedig rövidek, gyakran az olvasó hiányérzetét is kiváltják. Mindezen állításból kiindulva elmondható, hogy Vörösmarty nem tudott kiteljesedni az ekloga műfajában, formagyakorlatnak tarthatta, azonban saját maga nem találta elég testhezálló műfajnak.

Többszöri eklogairási próbálkozását és a meglévő, viszonylagosan lezárt műveit tekintve azonban elmondható a költőről, hogy lelkesen kutatott a számára legmegfelelőbb műfaj és a saját egyedi költészeti stílusa után. Huszonöt évesen egy újabb antik műfajban

alkotott: már romantikus törekvésekkel indult neki az antikvitas legnehezebb és legértékesebb műfaja reprodukálásának, az eposznak. Mindazonáltal talán egy furcsa és újszerű, a romantika elveihez is méltó kevert verstípust, a romantikus eklogát is létrehozta.

A' Rom című eposza a kezdő költő bukolika felé fordulása miatt érdekes, ugyanis a mű négy álomból épül föl, amelyeket egy Romisten által kiválasztott ifjú álmodik végig. A dolgozatomban szempontjából az első álom a különleges: az ifjú pásztorrá változik álmában, és a *locus amoenus*ra kerül. A pásztorfiú magányosan, szerelem nélkül is boldog. Azonban ez a világ épp tökéletességével untatja a fiút. Az ifjú első álma lehet Vörösmarty értelmezése saját ifjúkori költészetével kapcsolatban, hiszen fontos motívum zsenyéinél is a szerelem kihagyása egészen Etelka megismeréséig.³³ Szilágyi Márton értelmezésében „irodalmi toposzok földidézésével” az emberi élet különböző fázisait mutatja meg az ifjúnak, melyben a pásztori lét a fiatalságot ábrázolja.³⁴ Szilasnak ezzel szemben az a meglátása, hogy az ifjú vitézként, pásztorként majd gazdaként való megtestesülése egyszerűen a vergiliusi életműre reflektál, így a pásztori álom a *Rota Vergilii* bukolikus részét idézi elénk.³⁵ Szörényi szerint pedig a négy álom az ovidiusi négy világkorszakot jelenti, melyben a pásztori lét az aranykor boldogságát festi meg.³⁶

5. Vörösmarty ekloga-zsenyéi: a parafrázisok

Vörösmarty első eklogái Vergilius-parafrázisok.³⁷ Mosonyi József szerint 5 versénél fedezhető fel a vergiliusi hatás, konkrét előzményszöveggel azonban csak két eklogát azonosít.³⁸ Dolgozatomban két olyan ekloga parafrázis vizsgálatát kísérem meg, amelyet maga Vergilius is parafrázeált Theokritos idilljeiből. A versek fölhasználják a meglévő magyar Vergilius-fordítások kifejezéseit: Révai és Baróti, illetve Rájnis fordításait.³⁹

5.1. Az egyik leghíresebb Vergilius-ekloga parafrázisa: *Lengedező széltől...*⁴⁰

A *Lengedező széltől...* kezdetű vers a költő legelső bukolikus műve. Ez Vergilius második eclogájának parafrázisa, amelyet Vergilius Theokritos *XI. idilljéből* ültetett át.⁴¹ Az

³³ HAJAS 1931.

³⁴ SZILÁGYI 2007, 200.

³⁵ SZILASI 2001, 701.

³⁶ SZÖRÉNYI 2002, 182.

³⁷ Illetve a *Myrtill és Daphne* című ekloga Horatius-parafrázis. (CSER 1940, 137.)

³⁸ A *Kisded bokrokkal...* címűt Mosonyi a *VIII. eklogával* rokonítja, a *Lengedező széltől...* címűt pedig a *II. eklogával*. (MOSONYI 1943, 19-21.)

³⁹ MOSONYI 1943, 20.

⁴⁰ Vörösmarty figyelmét Vergilius *II. eclogájára* az akkoriban használt iskolai tankönyv, Josephus Juvencius *Institutiones poeticae* című műve is felhívhatta e műre. (VMÖM 1960, 421.)

⁴¹ ADAMIK 2009, 296.

elődszerzőkre való reflektálást bizonyítja a költő sajátos névválasztása: Eleknek hívja a vers egyik pásztorát, ami a magyarított Alexis pásztornév. A két mű narrációs szerkezete azonosnak tekinthető, hiszen mindkét pásztordal narrátor fölvezetésével kezdődik, aki beavatja az olvasót a mű alaphelyzetébe:

*„A Puha gyep tetején Coridon nagy bűba merülve
Ily szomorú hangon bánatját közli ligettel,
Erdőkkel s csevegő madarakkal s erdei fákkal.”⁴²*

Míg Vergiliusnál ez így hangzik:

*„Lángol a bájos Alexis után Corydón, a gulyásuk,
Ámde remélnie nincs mit, mert az a gazda kegyeltje.
Lombkoszorúzza hegyek bükkös sűrűjét szakadatlan
Érte bolyongja pedig; s a magányban a bérce, az erdőn
Így eped egyszerü érzését panaszolva hiába.”⁴³*

(ford. Lakatos István)

Bár Vergilius művében egyértelműen a férfi Corydon vágyakozik szerelemmel a férfi Alexis után, mint azt Horváth Károly megállapítja,⁴⁴ Vörösmartynál arra utaló konkrét jelet nem találunk a műben, hogy nála is szerelmi jellegű vágyódást érezne Coridon. Inkább csak egyfajta jó barát hiányával küzdeni próbáló, a barátok léte–nem léte állapoton tünődő elme szomorkás gondolatait olvashatjuk. Vergiliusnál a mű theokritosi mintára visszamenő parafrázis, hiszen Theokritosnál ez a fajta vágyakozás Polyphemos sajátja, aki Galatheáért lángol. A *XI. idill* az egyik legexpresszívabb Theokritos-Vergilius mű, jogos tehát, hogy Vörösmarty legelső bukolikus formájú költői gyakorlata ezt a verset veszi alapjául, s írja át.

Hasonlít a két vers továbbá a variációs keret használatában is: Alexis-Elek megszólítása dominál a monológok elején, míg a művek végén a szerelem viszonzatlanságába való beletörődés:

*„Oh Könyörületlen szívvel elnézed e sorsom,
Durva Elek! Vagy tán nem ügyelsz dallomra kegyetlen!”⁴⁵*

⁴² VMÖM I. 1960, 23.

⁴³ VERGILIUS 1967, 1 skk.

⁴⁴ Horváth 1968, 83.

⁴⁵ VMÖM I. 1960, 23.

Míg Vergiliusnál:

*"Ó, te kegyetlen Alexis, hát duzzogsz a dalomra?
Vagy nem szán-e szived? hiszen így te veszítsz el a végén."*⁴⁶
(ford. Lakatos István)

A monológok végén pedig:

*„Majd még felkeresem Mopsust, s kebelemre szorítom
A könnyörületlen Eleket másoknak ajánlom,
Szünjetez, oh ligetek, s erdők, már zengeni vélem.”*

Vergiliusnál:

*„Nem jobb lenne, miből van hasznod is, arra ügyelned,
S tán valamit vesszőkből vagy fonnod puha sásból?
Ez meg utáljon csak, lelsz még te magadnak Alexist!”*⁴⁷
(ford. Lakatos István)

Hasonlóan Vergiliushoz, riválist is szerepeltet a műben Vörösmarty, ám a vergiliusi hisztérikus Amaryllis és a „sötétbőrű Menalcas” mint régebbi kalandok említése helyett az igazi szomorúság tárgyaként az őt korábban kegyetlenül elhagyó barátról van szó, Mopsusról. Ez egy másfajta érzésvilágot tükröz, amit a költő újításának kell tekintenünk:

*„Aki midőn Mopsust elhagyván búba merülnék,
S messze kiterjedező bokrok közt szívem epesztvén
Jó szíved könnyörült rajtam, én véltem azonnal,
Hogy benned Mopsust, a jó Mopsust szemlélhetem ismét.”*⁴⁸

Ennek a fájdalomnak az orvoslására keresett pót-barát, pót-Mopsus volna Elek. Továbbá eltérő a két műben Coridon hivatkozása az anyagi helyzetére: Vergilius Corydonja dúsgazdag pásztor, idősebb férfi, ám csak alkalmazott, hiszen az ifjú Alexis a gazda kegyeit élvez:

⁴⁶ VERGILIUS 1967, 1 skk.

⁴⁷ VERGILIUS 1967, 1 skk.-.

⁴⁸ VMÖM I. 1960, 23.

*„Lángol a bájos Alexis után Corydón, a gulyásuk,
Ámde remélnie nincs mit, mert az a gazda kegyeltje.”⁴⁹*

*„Mit se törődsz velem, és ki vagyok, nem kérde, Alexis,
Nem, mily dús ez a nyáj, hósín tejjel hogyan ellát
S hogy siculus hegyeken vagy ezer bárányom is űdöng;
Nyár van avagy tél: friss tejnek híját nem is érzem!”⁵⁰*

(ford. Lakatos István)

Ezzel szemben Vörösmarty Coridonja fölteszi a kérdést Eleknek, hogy vajon azért nem kedveli-e őt, mert szegény:

*„Legdrágább Elekem! hogy szállt szívedbe hanyatló,
Együgyü állapotom s keskeny aklomba betérő
Nyájam kis számát, s alacson kalibámat utálad,
S a számos nyájat bíró gazdákra tekenetsz?”⁵¹*

Bár a két vers nagyon hasonló, a mondanivalójuk mégis teljesen más: a művet Vergiliushoz hasonlóan Vörösmarty is egyéb jelentéstartalommal dúsította.

5.2. Ars poeticából valódi gyász-élmény: *Titirus és Moeris*

Ebben a versben a cím is utal a bukolikus hagyományra: a beszélgető pásztorok nevei. A mű első különlegessége, hogy Vergilius *Ötödik eclogáját* dolgozta át Vörösmarty, amelyet Vergilius Theokritos *I. idilljéből* parafrázelt. A három vers fő hasonlósága a téma: a gyász. Azonban érdemes megnéznünk, hogy miképpen foglalkozik ezzel a témával Theokritos, Vergilius, majd Vörösmarty.

Theokritos *I. idillje* és Vergilius *V. eclogája* dalversenyéről szól. Theokritosnál Thyrsis és a Kecskés versenyének keretében Thyrsis énekli meg Daphnis, a pásztoristen halálát.⁵² Vergilius *Ötödik eclogája* pedig Menalcas és Mopsus versengéséről szól, akik szintén

⁴⁹ Vergilius 1967, I. 1 skk.

⁵⁰ Vergilius 1967, I. 1 skk.

⁵¹ VMÖM I. 1960, 23.

⁵² Daphnis: Hermész fia, Pán testvére. Hasonlóan Pánhoz, Daphnis is pásztoristen. A bukolikus költészet mitikus megalapítója. (SCHMIDT 1902)

Daphnis haláláról énekelnek epitáfiumot (Mosonyi szerint Daphnis pásztor alakja Vergiliusnál azonosítható Caesarrel).⁵³ Így kéri Melalcas Mopsust, hogy kezdje a dalolást:

*„Kezdd, Mopsus, te előbb! ha akár Códrus viadalmát.
Alcönt, vagy Phyllist akarod dicsérni, szerelmed.
Kezdd; legelő juhaid majd addig Títyrus őrzi.”⁵⁴*
(ford. Lakatos István)

Mopsus dala így kezdődik:

*„Hogy Daphnis meghalt, rút sorsán sírtak a nimfák,
Csermelyek és mogyorócserjék, tanuk erre ti vagytok:
Mint szoritotta szegény tetemét gyerekének ölébe,
Isteneit s a kegyetlen eget vádolva meg anyja.”⁵⁵*
(ford. Lakatos István)

A két pásztor persze hasonló tehetséggel énekli meg a szomorú tény, és mivel jó barátok, ezért külső bíráló felkérését nem ítélik szükségesnek. Egymást dicsérik, majd kicserélik ajándékaikat: egy rezes botot és egy bürökudát. A vers egyébiránt kedélyes baráti csevej, egy kis dalversennyel fűszerezve: szó sincs valódi gyászról, Daphnis már sokkal korábban bekövetkezett haláláról ad hírt a verseny.

Ehhez a ponthoz kapcsolódik Vörösmarty verse, ami azonban konkrét gyászvers. A műben nincs versengés, csak a tisztán megjelenő gyász-élmény. A vers két szereplője-beszélője Titirus és Moeris, és a szereplők találkozásakor Titirus azzal köszönti Moerist, hogy mennyire szomorú az erdő, avagy tán csak Moeris gyásza hat-e ki mindenre:

*„Bátya, mi bús dallal feleselnek az erdeji bércek?
Melyre liget komorúl, a gallyak földig hajolnak.
Fűlmile, mint ezelőtt nem vidít hangicsolással,
Melyre berek szomorú gözzét sűrítve okádja*

⁵³ MOSONYI 1943, 20.

⁵⁴ Vergilius 1967, V. 1 skk.

⁵⁵ Vergilius 1967, V. 20 skk

*S ágról ágra repes páratlan gerlice sírva.
Vagy tán tőled ered sajnos panaszoknak ez árja?*⁵⁶

Moeris ekkor tájékoztatja Titirust Dapnis haláláról:

*„Tőlem. - Őcsém, s e tölgy fáknak hűves ernyei eddég
Nyájamnak takaróji, dalom vig rejteki voltak.
Most immár panaszos szavaimnak visszaverőji.
Dafnis halála okoz, s hárít kebelemre keservet.
Őt már, gyászos eset! Földnek gyomrába lezártuk
Kedvelt nyájának hív Pásztori, s szivbeli könnyel
Áldoztunk panaszokkal elegy gyász dombja füvének.
Csak hűlt hamvainak, mondám, gyász dombja füvének!”*⁵⁷

A Vörösmarty-féle pásztorok tehát nem pusztán témájukként megénekelve foglalkoznak Dapnis halálával, hanem a gyász esetben is érintettek, hiszen azt friss élményként élik meg. Vörösmarty második bukolikus versét 1817-ben, 17 éves korában írta, ekkor halt meg az édesapja.⁵⁸ Föltételezhetjük tehát, hogy a művet az édesapja halálára írt gyászversnek szánta. A versbeli utalások hozzásegítenek minket a hasonló következtetéshez: többes szám első személyben használja a költő a „lezártuk” igét Daphnis koporsójára érte, utalva ezzel a közelebbi kötődésre Daphisszal:

*„Őt már, gyászos eset! Földnek gyomrába lezártuk
Kedvelt nyájának hív Pásztori, s szivbeli könnyel
Áldoztunk panaszokkal elegy gyász dombja füvének.
Csak hűlt hamvainak, mondám, gyász dombja füvének!”*⁵⁹

Illetve Titirus említi, hogy Daphnis élete „tettektől láttatos” volt, azaz nemes jellemmel rendelkezett:

⁵⁶ VMÖM I. 1960, 44.

⁵⁷ VMÖM I. 1960, 44.

⁵⁸ Édesapja 1817 júliusában halt meg. (TÓTH 1974, 11.)

⁵⁹ VMÖM I. 1960, 44.

„Moeri, közös velem is fájdalmad, s sajnosan értem,
Hogy elenyészett jó tettekkel láttatos élte.”⁶⁰

Tehát ennél a versnél is bár konkrét vergiliusi mű az alapszöveg, Vörösmartyé jócskán fölülmúlja jelentésben és érzelemben. A két pásztor formailag ugyan a vergiliusi pásztorokat követi, hiszen gyászverset énekelnek, epitáfiumot:

„Gyenge bürök-fuvolám inkább te fogadd el; az ének:
»Lángol a bájos Alexis után Coryd« - vele készült,
Mint e dal is: »Ki e nyáj gazdája, felelj, Meliboeus?«”⁶¹
(ford. Lakatos István)

De míg Vergiliusnál metaleptikusan vendégszöveggé válik a gyászvers, addig Vörösmartynál maga a pásztorvers az epitáfium:

„Elsietek veled Hozzájuk, s elválok örökre.
Elhagyatott nyájam zordon bércekre, hegyekre.
Vígadj, hogyha talán elválásunknak örülhetsz.
Én Hozzájuk ugyan veled elmegyek, e kies hegynek
Zöld alján bús nyájamat is majd arra szorítom.”⁶²

A lírai én a friss gyászélménytől gyötörve a halált emlegeti, azonban társa lebeszéli erről. A mű ezzel véget is ér: a fájdalmas sorokat nem nyújtja sokáig a költő. A mű esetlegesen tökrözheti a költő valódi fájdalmát édesapja elvesztése miatt.

5.3. Értékszembesítés az *Egy Város, és Pásztorleányban*⁶³

Az értékszembesítő bukolikus idillt⁶⁴ is Vergilius eklogáitól eredeztetjük, akinél a műfaj újfajta érzelmi minőséggel, az értékek ütköztetésével dúsult föl. Vergiliusnál eltűnt

⁶⁰ VMÖM I. 1960, 44.

⁶¹ VERGILIUS 1967, V. 85 skk

⁶² VMÖM I. 1960, 44.

⁶³ VMÖM I. 1960, 150.

⁶⁴ A pásztoroköltészet műfajnevei az antikvitás hagyományaira épülven az ekloga, az idill és a bukolika. Manapság javarészt egymás szinonimáiként használjuk őket, közelebbi támpontot csupán akkor adnak ezek a műfajnevek a versek jellemzőivel kapcsolatban, ha referenciálisak, azaz ha konkrét alkotóhoz kötjük őket. Míg az idill műfaja Theokritosnál még a tökéletes pásztori világot ábrázoló versek neve, addig fokozatos metaforikussá válása során az idill az elképzelhető legteljesebb emberi boldogság nevévé vált. Illetve Salomon Gessner *Idilljei* óta a szentimentális stílus egyik kedvelt verstípusa, mely a tökéletes emberi boldogságot igyekszik megfesteni. Ezeknek már semmi közük a pásztori világhoz, inkább csak a bukolikus versek *locus amoenus*át, illetve a szerelmi évdést, szerelmi vágyakozást tartják meg az eredeti bukolikus kellékek közül.

Theokritos homogén érzelmi világa, a pásztorok gondtalan élete, amelyben folyton csak a belső viharokra koncentrárlhattak, és előkerült a furcsa és negatív város képe a hagyományos és boldog árkádikus világ mellett. Így tehát Vergilius eklogáiban már kétpólusú világot látunk.

Vörösmarty bukolikus verseiben javarészt homogén érzelmi világgal találkozunk, és bár a romantikus stílus sajátja az ellentétekben való gondolkodás, értékszembesítést nem alkalmaz gyakran a költő: az ellentétes érzelmi világ inkább a végletes szenvedélyekben mutatkozik meg. Egy versében azonban jól érezhetően előkerül a vergiliusi városi élettél szembeállított árkádikus valóság. *Egy város és pásztorleány* című műve szerelmi témája mellett értékszembesítő, és ugyan a költő nem fejezi be a művet, ebből a csonka versből is kiderül, milyen alapgondolatokra, érzelmekre épül.

Az *Egy város és pásztorleány*nak már a címe sokat sejtető: rögtön előkerül az értékszembesítés, melyben a bukolikus világot jelképező pásztorleánnyal egy város, azaz egy városból érkező karakter fog majd találkozni. A mű dialógus, és bár sejtetően egy boldog szerelmi egyesülésben kellene végződnie, ettől még találunk benne értékszembesítésre utaló fordulatokat. A vershelyzet a városi férfi és pásztorleány találkozása után lezajlott dialógus, amelyben eleinte a szerelmi évdés idéződik föl az olvasóban. Vörösmarty farkas-metaforát használ a mű első szakaszában, amivel földézi Zrínyi *Fantasia poeticáját*, melyben Lycaon karaktere egyszerre jelenti a bárányok és Tityrus számára is a veszély forrását. A műből nem hiányzik az ókori kultúrára való reflektálás: *xéniát*⁶⁵ találunk benne, amikor a leány kérdést sem intézve az idegenhez földjénlaja hajlékát pihenésre. A városi férfi azonban, mielőtt kiderülne, hogy tulajdonképpen magáért a pásztorleányért hagyta ott a városát, mintegy akaratlanul föltörő monológban megemlíti, hogy ősei ezen a földetetően vidéki tájon éltek és haltak meg. Tehát a város sem csak a szerelmet keresi a ligetben, hanem az őseinek a hazáját, az igazi otthonát, melyet nem tud pótolni számára a csillogó, de mesterséges városi közeg. Ez a hazafias líra mondanivalóját hordozza, annak alaptézisét, hogy ott van az igazi otthonunk, ahol az őseink éltek és haltak.

Révai Miklós, az első magyar bukolikáról szóló tanulmány írója abban határozza meg az idill és az ekloga közti különbséget, hogy míg az idill csöndesebb, bensőségebb műfaj, addig az ekloga mozgékonyabb, beszédesebb versfajta. (RÉVAI 1786, 135-238.)

⁶⁵ Xénia: vendégbarátság. Az ókori görögök szokása, hogy a hozzájuk betérő vendéget mielőtt nevérl és utazása céljáról megkérdeznék, előbb vendégül látják, és ajándékokkal halmozzák el. Miután a vendég kellőképpen megpihent, utána elmesélheti, ki ő és merre tart.

Az eltévedt idegen és az erdei szűz találkozásának alapszituációja földézi a költő nagyszabású szerelmi elégiáját, a *Szép Ilonkát*.⁶⁶ A *Szép Ilonka* bár szerelmi és hazafias tematikájú, azért tartalmaz értékszembesítést is (a vadász szemben a királlyal). Ez arra enged következtetni, hogy bár a mondanivaló már húszévesen megfogant a költő elméjében, még kereste hozzá a megfelelő formát, a megfelelő karaktereket, megfelelő vershelyezetet. Ez akkor jött el, amikor a költő megismerkedett Perczel Etelkával,⁶⁷ aki végül is elhozta számára az ifjúkori viszonzatlan szerelem lángjait. A király-vadász karakterével, és a nemzeti hős (Peterdi) erdei házában élő fiatal szűzlány karakterei azonban sokkal intenzívebb érzelmi hatást gyakorol a befogadóra, mint a városi lakos és a pásztorleány találkozása. Azonban elvitathatatlan, hogy az *Egy váras és pásztorleány* című vers Vörösmarty költészetében az egyik első lépés a romantika felé.⁶⁸

5.4. Hagyomány és magyarítás: *Juhász és bojtár*⁶⁹

A pásztorének magyar irodalomban való meghonosodása során különféleképpen alkalmazkodott a magyar hagyományokhoz. Eleinte latinul jelent meg, majd magyar nyelven. A bukolikus költészet különösen jó formálhatósága műfaji sajátosság. Költőink, miközben próbálták minél hitelesebbé tenni ezt a régi műfajt anélkül, hogy nevetségessé válna használata, gyakran magyarították az antik motívumokat az általuk parafrázelt művekben.

A bukolikus művek többségének már a címéből kiderül, hogy pásztorvers, mivel a címe számozott idill vagy ekloga. A cím erős referencia-teremtő képességét a szerzők gyakran kiaknázzák, hitelessé teszi ugyanis a pásztorverseket, és képes ciklusba rendezni őket (lásd Zrínyi *I.-II. Idillium*, Faludi *Eklogái*, Radnóti *Eklogái*). Vörösmarty nem emelt számozott műfajnevet a versei címébe, tehát sejtethetően nem tervezett eklogáiból ciklust. Bukolikus művei egy részének címében antik utalást találunk (*Titirus és Moeris*, *Titirus*, *Mopsus*, *Myrtill és Daphne*), egy másik részénél nem antik, viszont pásztorköltészetre jellemző címek vannak (*Pásztorleányok*, *Egy váras és pásztorleány*, *A juhász és bojtár*). Ebből már valamennyire látszik, hogy Vörösmarty igyekszik a bukolikus kellékeket megtartani anélkül, hogy bevonná a versvilágba az antikvitás közegét. Tehát korszerűsíti a pásztorköltészetet. Megtartja a

⁶⁶ A *Szép Ilonka* új szempontból való elemzéséhez lásd Szabó Magda *A lepke logikája* c. esszét. (SZABÓ 1996, 108–127.)

⁶⁷ Etelka Vörösmarty költészetében való megjelenéséhez lásd Hajas Béla *Vörösmarty Mihály és Perczel Etelka* c. tanulmányát. (HAJAS 1938.)

⁶⁸ Kortársai bőséggel allúzionálták és parodizálták Vörösmarty műveit (SZILÁGYI 2007, 204–210.)

⁶⁹ A verset Vörösmarty Kisfaludy Károly *Aurora* című lapjába küldte el. Kisfaludy félvén tőle, hogy az olvasókat elriasztja a népies stílus, levelében arra kérte az ifjú költőt, hogy írja át a művet kissé görögösebbre („Nem lehetne e’ ezen különben szép ’s lágyan irt Idyllbe Graecismust szőni?”). Bár Kisfaludy tanácsát nem fogadja meg ezzel a verssel kapcsolatban, mégis több antik vonatkozást tartalmazó bukolikus verset ír ezután. (HORVÁTH 1978, 197.)

bukolikus kelléktárat (liget, patak, pásztor, pásztorleány, szerelem, szomorúság, nyáj, éneklés), azonban szelektálja a „fölsleges” motívumokat (antik istenek, mitológiai utalások). Összesen két versében használja az antik mitológia motívumrendszerét (*Pásztorleányok, Egy barátomhoz*).

Vörösmarty bukolikus műveinek tér-idő elhelyezkedését lehetetlen megállapítani, és mivel az antik elemeket javarészt nem használja, egyfajta stilizált, időhöz és hagyománykörhöz nem köthető árkádikus világot formál. Igyekszik a lehető legkevesebb antik motívumot a művekben hagyni, például a *Lengedező szélről...* című versben Eleknek hívja Alexist. A homoszexualitás konvencióját kebelbarátság érzetével igyekszik átadni, és kiszűr a szövegből minden fölsleges antikvításra való utalást. Néhány művének címe még fölidézi a theokritosi világot, azonban igazán sikerültnek az antikvítás „sallangjától” megfosztott címekben is bukolikus versei tűnnek: *Egy váras és pásztorleány, A juhász és bojtár, A pásztorleányok*. A költő nem alkalmazza tehát a nyomatékos magyarázást, a pásztoroknak nem syrinxük van, de nem is bürökduájuk, nem sajtot esznek, de nem is erdélyi szalonnát, mint Faludinál. Vörösmarty egyik legjelesebb újításának tűnik, hogy első látásra kiforratlannak tűnő pásztorverseiben a bukolikus kelléktár egy az egyben megtalálható, de antik motívumrendszer nélkül, illetve nem kényszerít rá az alkalmazott bukolikus kellékekre magyar népi attribútumokat.

5.5. Bukolikus tárgy személyé válása: *A' pásztorleányok*⁷⁰

A bukolikus kelléktárban az egyik legfontosabb elemként a pásztor karakterét lehetne meghatározni,⁷¹ azonban hasonlóan fontos szerepe van a pásztorlánynak is.⁷² A pásztorlány alapvetően eltér a pásztortól: ugyanis a pásztorlány nem karakterizálódik. Bár a pásztorköltészet javarésze a szerelemről szól, az itt megjelenő szerelem főként a beteljesületlen, plátói szerelemről, így magáról a szerelmi vágyról szól. Emellett a szerelmi

⁷⁰ VMÖMI., 1960, 650-651.

⁷¹ Bár a versekben teljes személyiséggel bíró karaktereket látunk, személyiségjegyeik a vers végével együtt eltűnnek. Vergilius eclogáiban jól látszik ez a tendencia, míg például Corydon nevű pásztor a második és a hetedik eclogában is szerepel, nem valószínű, hogy ugyanaz a karakter szerepel a két versben. (SIMON 2009, 28.) Így a nevek újra és újra fölhasználhatóak, és egy egyenlethez hasonlóan műveleteket lehet velük végrehajtani, hiszen olyannyira sematikusak, hogy nem hogy különleges képesség nem tartozik a pásztorok neveihez, de még a költők utalásait sem értjük velük kapcsolatban (gyakran fölmagasztal a költő egy-egy pásztort, de az adott versből mégsem derül ki, hogy mi alapján).

⁷² Bukolikus kellék például a pásztorlányka alakja, aki bár neve arra utal, hogy bukolikus szereplő, nem jellemző a versben a pásztorokkal együtt való szerepeltetése. Még ha van is karaktere, sosem vesz részt a versengésben, de még szereplőként sem jelenik meg. Ez azért lehet, mert a pásztorlányka funkciója főként a reménytelen szerelem tárgyaként való lét, de ha a pásztor szerelme nem reménytelen, a lányka igazából akkor sem annyira fontos, hiszen ez esetben is csak a pásztor gondolatai a lényegesebbek. Bár a pásztorlánykáknak is állandósult nevei vannak (Amaryllis, Daphné, Galateia), és ők is sematikusak, mégis inkább sorolhatóak a bukolikus kellékek közé hasonlóan a *locus amoenus*hoz vagy a kilenclyukú pásztorsíphoz.

évődés hagyománya is megszületik a hellenizmusban: egy ismeretlen Theokritos-követő versében, a *Szerelmes párbeszéd*ben. Ez a vers egy másfajta szerelmet ábrázol, a gyakorlati hódítást. A szerelmi évődés témáját főként a pásztordrámák hagyományozzák tovább, és elvétele a pásztorversekben is megjelenő motívum.⁷³ Alapvetően azonban elmondható a bukolikus költészetről, hogy fő témája a meg nem valósuló szerelem bújának megéneklése, ez pedig a pánsíp eredeti rendeltetése is.⁷⁴

Így nem meglepő módon a „reguláris” eklogákban nem szerepel a leány karakterként, csupán elvont formában vágyott vagy gyűlölt momentumaként a pásztor lelkének. Leány és pásztorleány a bukolikában szinonimák.

Vörösmarty pásztorversei közül csupán két szabályos eklogának tekinthető műve szerelmi témájú: az egyik egy szerelmi évődés (*Myrtill és Daphné*), a másik pedig a hagyományos pásztordal női variánsa, a *Pásztorleányok*.

A *Pásztorleányok* című mű egyedülálló alkotása Vörösmartynak: a költő e versében fölcseréli a bukolikus szereplőket a bukolikus tárggyal. A műben két hagyományos görög bukolikus névvel ellátott pásztorleány dialógusát olvashatjuk, melynek tárgya az egyik pásztorleány, Amaryllis szerelemre gerjedése az előtte a másik pásztorlánnyal, Daphnéval látott ifjú pásztor iránt. A mű szabályos ekloga, két szereplővel, dialogikus formájú, bukolikus kelléktárral rendelkező hexameterekből álló vers. A vers különlegessége a kicserélt szerepekben, illetve a bukolikus költészeti téma karakterként való szerepeltetésében rejlik. A két leány jó pásztorokhoz méltóan díszes mondatokban egymást dicsérve, miközben a berken át sétálnak nyájukkal, szerelemről beszélgetnek. Ez a vershelyzet egyedülálló az ekloga hagyományában, hiszen az ilyen típusú érzelmek kifejezésére minden bukolikus műben két pásztorlegény volt hivatott. A szerelem tárgya lehetett ifjúnak ifjú, mint Alexis, vagy küklopsznak emberlány, mint Galathea, azonban a szerelmi hév kifejezése mindig csak a hímnemű pásztorok prioritása volt a bukolikában.

⁷³ A pásztorlány karakterizálódása is többségében a pásztorálokban jelenik meg, és csak elvétele találhat beteljesült szerelemmel végződő eklogákat.

⁷⁴ Pán, a kecskeszarvú, -farkú, -lábú isten mint a kecske- és birkapásztorok védőistene, Hermésznek, egyúttal a lant megalkotójának fia és Daphnisz, az első pásztor testvére, akit elsősorban erdei, bohém, táncos kedvű istenként ismerünk, a költő alkotásának metaforája, az élet szeretetét, a vidámságot jelképezi. Így kapcsolódik pásztorok legfontosabb eszközhöz, a kilenclyukú pásztorsíphoz, a pánsíphoz vagy *syrinx*hez. A mítosz szerint Pán szerelmes volt Syrinx arcadiai vízi nimfába, akit annyira üldözött szerelmével, hogy a nimfát kérésére testvérei nádszállá változtatták. Amikor a szél fújta, Syrinx szomorú susogása hallatszott a nádasból. Ezért Pán a nádat levágta, és előállította az első *syrinx*et, hogy azután a pásztorok bús szerelmi dalt zengjenek rajta. (OVIDIUS 1982, I. 169 skk.)

A szerelemre gyulladt Amaryllis többször Apollóhoz hasonlítja az ifjút, akiről köztudott a csodás szépsége, illetve kapcsolódása a bukolikus világhoz.⁷⁵ Az Apolló-Daphné nevek egymás melletti előfordulása pedig fölidézi a mitikus szerelmi történetet.⁷⁶ Amaryllistól megtudjuk, hogy az ifjúnak a dala is oly szép volt, mint Apollóé lehet, tehát az ifjú a pásztori világ több kritériumának is egyszerre megfelel. A műben gördülékeny mondatokból áll össze a hexameteres ritmus, a szöveg le van zárva. A mű romantikus stílusú, végletes érzelmeket ábrázol, Amaryllis érzelmeiben nem ismer középutat, csak a beteljesülést vagy a halált. A mű helyszíne csupán a hagyományos görög területhez (Ida, Scamander), illetve a görög mitológikus szereplőkhöz (Jupiter, Hermész, Apolló) köthető. A pásztorleányok egymáshoz is vocativusszal (latin megszólító móddal) szólnak (Amarylli!).

5.6. Vörösmarty és Ekhó:⁷⁷ *A tihanyi visszhang*

Az ekhós vers kérdésköre Balassival kapcsolatban vetődött fel először a magyar irodalomban.⁷⁸ Az ekhós vers afféle mellékterméke a bukolikus lírának, melyben a bukolikus kelléktár egy specifikusan természeti és elvont feminin oldala társalog a szerelmes pásztorral, az elátkozott erdei nimfa, Ekhó. Az Ekhóval való társalgás sok mindent jelképezhet: a szerelmes iránti vágyódást, a lírai én belső bánatát, magányát, hiányát, kiüresedését. Jelentheti Ekhó a természet organikusságát, az emberrel még társalogni is képes élő környezetet. Jelentheti a bukolikus líra másik, elvont beszélőjét, a dialógusból hiányzó másik pásztort vagy a pásztorleányt, de legfőképpen a költő kettéhasadt szubjektumát, így a lírai én tulajdonképpen magával társalog, ahogyan gondolataiban forgatja szomorúságának okát.

⁷⁵ A bukolikus istenek Apollón és Pán a költészethez és a szerelmi vágyódáshoz egyaránt köthetők. A történeteik, mellyel egyszerre kapcsolódnak a reménytelen szerelemhez és a költészethez, nagyon hasonlóak. Apollón, mint a művészet, tudomány és kultúra istene, kiváló pártfogója a művelt pásztoroknak. A mítosz szerint Apollón szerelmével addig üldözte az erdei nimfát, Daphnét, hogy azt az istenek babérággá változtatták. A babérág pedig a költői dicsőség, a múzsák általi fölkenés jele. (OVIDIUS 1982, I. 452 skk.)

⁷⁶ OVIDIUS 1982, I. 452 skk.

⁷⁷ Ekhó: erdei nimfa. A mítosz szerint Ekhó segítette a pásztoróráját a nimfákkal töltő Zeusznak rejtve maradni Héra elől, aki ezért azzal büntette, hogy a vele társalgóknak csak az utolsó szavát tudja ismételtetni. Az elátkozott nimfa beleszeretett Narcisszusba, de mivel az ifjúnak nem volt kedvére a leány, kigúnyolta annak „beszédhibáját”. Ekhó így bánatában eggyé vált a völgygel, és azóta is ismételteti a hallott szavakat. Ekhó bukolikus kellék, mert a bukolikus istenek kedves „játsszótársai” a nimfák, illetve mert a bús pásztort keserveiben általában csak Ekhó hallgatja meg. (OVIDIUS 1982, III, 339 skk.)

⁷⁸ Amint az Balassinál jól látható, a magyar ekhós vers eredete összemosódik a magyar bukolikus hagyománnyal. Ez talán nem meglepő, ha azt nézzük, hogy az antik hagyományban is okkal tapad össze a két műfaj eredete. Mivel Ekhó erdei nimfa, és mivel a nimfák, akár víziek, akár erdeiek, hozzátartoznak a bukolikus hagyományhoz, mint a bukolikus istenek, és mivel az ekhós vers alapvetően szerelmi tematikájú, ezért rokoníthatjuk a bukolikus költészettel. Természetesen a kései ekhós verseket csupán a formájuk miatt nevezzük ekhós versnek, a versszakok végén található ekhóztatás miatt. A későbbiek során azonban meglete lassan funkciótlanává válik, hiszen a versbeli beszélőt ismétlő Ekhó tulajdonképpen a lírai alany belső monológját reprezentálja. Így formálódik át a lírai alannal társalgó Ekhó egy rímtípussá, mely során a versszak utolsó sora megismétlődik, azaz ekhózódik. (Balassi ekhós verseihez bővebben lásd AMEDEO DI 1979)

Így tehát az ekhós vers újra és újra föltűnik a magyar irodalom bukolikus genealógiájában is: Balassi, Zrínyi,⁷⁹ Csokonai⁸⁰ is következetesen szerepeltetik Ekhót műveikben, és erre példát találunk Vörösmarty költészetében is.

A *Tihanyi visszhang* című vers ezt a régi irodalmi műfajt, az ekhós vers eredeti formáját választja, és anélkül, hogy ekhóztatná a versszakok lezáró sorát, a költő csupán a vers gondolati menetébe illeszti, és a romantikus tájmetafora megjelenítésére használja Ekhó karakterét. Pontosabban a tihanyi visszhang karakterét, merthogy Vörösmartyhoz illően egy antik utalásoktól megfosztott, jelen esetben magyar attribútummal (tihanyi) rendelkező visszhangról beszélünk. A magyarrá tétel a romantikus stílushoz méltóan alapos: a mű szereplői Irma és Dezső, no meg a magyar Ekhó, a tihanyi visszhang. Érdekes a mű logikai menete, a két szerelmes közül csak az egyik beszél, még hozzá kétszer, és abból is az egyikben átkot szór a szájára lakatot tenni nem tudó Visszhangra. A mű alapvetően a visszhangzás metaforáiról szól, azonban megtalálhatjuk benne a keretet alkotó szerelmespár évődését is.

Tipikusan romantikus kép: két fiatal szerelmes az elhagyatott dombtetőn „csókolódva tréfál” egymással, amire a leány megharagszik, de csak azért, hogy később kibékülhessenek. A logikai menet elején feltáruló tettett harag sémájába beleillik a lány talmi dühe, amit a fiú után a visszhang és annak barátai iránt érzett. Természetesen az egybefonódott düh-szálakat egyszerre oldja föl a felismerés: a visszhang „szájára” és a szerelmes csókolódó szájára egyformán lehetetlenség lakatot tenni.

Romantikus túlzás a versben a visszhang információátadási képességének bizonygatása, amikor már az egész ország tudja, hogy Irma szerelmes. Ellentétezésre épít, hiszen a lány sűgva mondja a szerelmesen évődő szavakat, a visszhang azonban hiperhallásával ezeket is tovább tudja adni. Illetve ellentét a két szerelmes mikrovilágának az egész országra való kiterjedéssel való egybefonódása.

Ebben a versben tehát nem a Visszhanggal való társalkodás, a visszhang véleménye a fontos, pusztán a két szerelmes titkos külön világa, amelyben még a tihanyi visszhang, egy kiiktathatatlan, teljesen természeti és ártalmatlan tényező is veszélyt jelenthet. A műben nem a bukolikus viszonzatlanság a hangsúlyos, hanem a boldog egymásra találás.

6. A bukolika „határvidéke”: a szentimentális idill

⁷⁹ Zrínyi Miklós egyetlen echós verse a *A vadász és echo* című vers, melynek címét Kazinczy adta föltéve, hogy a vers beszélője az első és második *Idillium*ból ismert vadász. E versében Balassi *Ó magas kősziklák* című művének, illetve a régi és újabb olasz irodalom ismerete tükröződik.

⁸⁰ Főbb bukolikus-ekhós verse az 1830-as *Tihanyi Ekhóhoz* című verse.

A szentimentális idill a bukolikus líra modernebb képviselőjeként egyenes ági leszármazottja a pásztordalnak. Jobban elterjedt az irodalomban, és többen használták, továbbá újra forradalmasította ezt a már majdnem feledésbe merült műfajt. Gessner idilljei újra népszerűvé és korszerűvé tették a bukolikát, és vele az utópisztikus, tökéletes állapot megfestését, az idillt.⁸¹

A szentimentális idill így tulajdonképpen eltér az eklogáktól, hiszen általában levét minden bukolikus megkülönböztető jelzést (dialogikus forma, pásztorok, dalverseny), és egyszerű szerelmes vers lesz belőle. Azonban a bukolika nyomai olykor még fölfedezhetőek benne, ezért született olyan sok pásztornevet a címébe vagy a pásztor karakterét a versbe emelő, esetleg dialogikus szentimentális idill. A romantikában is felbukkannak látszólag funkció nélküli bukolikus maradványokat tartalmazó romantikus idillek.

Ilyen versek Vörösmartynál a *Dámon panasza*, *Pásztorlány dala*, *A hamis leányka* címűek, amelyek már a címükben jelzik a bukolikus származékot, azonban végigolvasva a verseket csupán romantikus idilleket találunk. Az antik hagyományokat még itt-ott eltűnőben tartalmazzák, az árkádikus világot még fölillantják. A *Dámon panasza* és *A pásztorlány dala* a viszonzatlan szerelmi érzést festik meg két oldalról: az egyikben a lírai alany egy ifjú, míg a másikon egy leány. Romantikus érzelmekkel találkozunk: felfokozott szomorúság, ellentétezés, a stílust tekintve érdekesség, hogy megjelenik a népiesség. *A hamis leánykában* pedig, bár a cím nem utal erre, egy dialogikus művel találkozunk. Bár magyar neveket viselnek, a mű szereplői pásztor és pásztorleány. A szerelmi évődés ebből a versből sem hiányzik, a szerelmesek jellemzően csak azért vitatkoznak, hogy aztán kibékülhessenek egymással.

7. Dialógusai bukolikus vonatkozásáról

A dialogikus forma főként a dráma műnemére jellemző, azonban az eklogák is javarészt dialogikus felépítésűek.⁸² A bukolika világirodalmi fejlődése során soha nem tudta levetni azt az aspektusát, amellyel valamiféle tevékenységhez (nyáj őrzése, versengés

⁸¹ Gessner idilljeinek szerepét a szentimentális érzelmfestésben bővebben lásd SZILÁGYI 1993, 75.

⁸² Ezt bizonyítja egy másik bukolikus műfaj, a pásztordráma létezése is. A pásztordráma reneszánsz olasz műfaj, amely az antik bukolikus hagyományokon alapszik, fölhasználja a bukolikus kelléktárat, azonban a hagyományos ekloga műfajtól alapvetően eltér. Az olaszországi fejedelmi udvarokban alakul ki, és Balassi idejében már jelen lévő műfaj. Az olasz reneszánsz első bukolikus műve, mely újra fontossá teszi a bukolikát, Sannazaro *Arcadia* című prozimetriája, amely után Tasso *Aminta* című pásztordramája következik. Európában megindul a reneszánszban a bukolikus költészet új virágzása. Magyarországon nem volt túl népszerű, Balassi egy, Csokonai három pásztordramát magyarított olaszból A pásztordramákhoz és magyar fordításaikhoz bővebben lásd Kardos Tibor (1960.) és Latzkovits Miklós (2007.) tanulmányait. Vörösmarty feltehetően ismerte Révai fordításában Sonnenfels *Az áldozat* és Baróti *Daphnis* című pásztordramáját. (HORVÁTH 1968, 84.)

egymással, szerelmi hódítás) kötődik, ezért aztán fontos, hogy mindig cselekmény közben, beszélgetve ábrázolja a karaktereit.

A magyar bukolika különféleképpen változtatja meg az eredeti theokritosi idillt, minden bukolikával próbálkozó alkotó más síkon változtat a műfajon, hogy megfelelő kifejezője legyen saját elképzeléseinek. Zrínyi *Idillium*ában a pásztor karakterének síkján, így az antik pásztorból magyar vadász lesz. Faludi a motívumok mentén lép tovább a bukolikában, így lesz a nádsípból furulya és duda, Árkádiából Bakony. Vörösmarty a karakterizáció síkjának eltolásával kísérletezik: három dialógusa is született, amelyek érzékelhetően a pásztordal leszármazottai.

Az első dialógusa a *Mirtyll és Daphné* című Horatius-parafrázis, amelynek különlegessége, hogy szerelmi évődést ábrázol, és ezt a témát bár Horatiustól veszi, a vers keretétől egy a szerelmi évődés kifejezésére alkalmasabb műfajt választ, a bukolikát. A mű már címében megidézi a bukolikus világot, hiszen theokritosi nevű pásztor és pásztorleány szerepel benne. A műben nem találunk sokkal több bukolikus kelléket, csak a szerelmi évődés motívumát, amely a magyar bukolikában Zrínyi *Fantasia poeticájából* ismerős. A szerelmi évődés az ekloga egyik altípusát képezi, ezért ezt a verset nevezhetjük hagyományos, szabályos eklogának is.

A második dialógusa *Az Ifjúság és Ártatlanság*⁸³ című vers, melyből a bukolikus líra pásztori vonala hiányzik, azonban a főként az eklogákra jellemző vershelyezetet, az ifjúnak a szűzlánnyal való beszélgetését megtaláljuk. A vers felépítése drámai, hiszen a szereplőkhöz szóló utasításokat olvashatunk minden megszólalás előtt. A mű közege árkádikus, homogén táj, melyben minden az ifjúságot, az erőt, a frissességet és az ártatlanságot metaforizálja.

A versben főleg lírai betétek kapcsolódnak egybe a szereplők dialógusával, és a szereplőknek szóló drámai utasításokkal tagolódnak. A vers mértéke is drámai: drámai jambus. A szereplők, Ifjúság és Ártatlanság egy fiú és egy leány, neveik a szubjektumuk legértékesebb lényegét közvetíti, ami az ifjúnak az ifjúság, a leánynak az ártatlanság. A mű egy elvontabb darab, tökéletesen romantikus, expresszív, és kellően egybemosódó, homályos ahhoz, hogy különlegesen fesse meg a két fiatal egymásra való rácsodálkozását, rátalálását. A vers végén kiderül, hogy a leány, azaz az Ártatlanság az égből jött, így tehát akár a mű rokonítható Vörösmarty egyik legnagyobb hatású művével, a *Csongor és Tündével*.

A költő harmadik dialógusa az *Ifjú, leány* című ugyanezen a síkon tolódik el az ekloga hagyományos felépítéséhez képest. Ebben a műben is egy ifjú és egy leány beszélgetnek

⁸³ A mű vége vesszőre végződik, ezért föltehetően töredékes. A műben Brisits már a Perczel Etelka iránti szerelem kezdetét véli fölfedezni. (VMÖM I. 1960, 567.)

egymással, a mű környezete homogén, arra nem találunk utalást, hogy valós fizikai síkon hol játszódik a cselekmény, inkább a szereplők saját érzéseiket igyekeznek természetmetaforákkal lefesteni. A vershelyzet szerelmi évődést ábrázol, hasonlóan a *Myrtill és Daphné*hoz. A műben három jelenetet találunk, azonban szereplőknek szóló utasítás nélkül. Bonyolult, romantikus érzelmi láncolat bontakozik ki a versből, mely bár jobban hasonlít egy drámára, a költő csupán az érzelmek tagolására használja a dialogizációt. A mű egészében olyan, mint egy romantikus ekloga, amelyben az ifjút és a leányt nem pásztornak és pásztorleánynak hívják.

8. Vörösmarty bukolikus verseinek helye a magyar szépirodalomban

Mivel ifjúkori zsenyékről beszélünk, talán meglepő volna azt állítanom, hogy Vörösmarty művészetének egyik leginkább jelentős vonulata az eklogaköltészet, mégis nyugodtan mondhatjuk, hogy fontos lépés volt költészetében az antik műfajok egyik legkülönösebb fajtájának mesteri elsajátítása. Eklogaköltészete nem olyan számottevő, mint a kanonikus eklogaköltőink opusza. Azonban a szépirodalmi értékük miatt lehetetlen őket kihagynunk a magyar bukolikus fejlődéstörténetből. Műveivel ugyanis egyértelműen továbblép az eklogaírásban a klasszicista költők műfordításaihoz képest.

Az első kérdés a Vörösmarty-eklogák megítélésére tett kísérletkor az, hogy ezek a művek mennyiben befolyásolhatták a magyar bukolika fejlődését. A magyar bukolikus korpusz javarészt Vergilius-parafrázis, köszöntővers, vagy valódi szépirodalmi értéket nem, azonban indokolatlan intertextualitást bőséggel hordozó szentimentális idill: így még inkább fontossá válik a valódi művészeti értéket képviselő darabokat számon tartanunk. A második kérdés pedig az, hogy Vörösmarty költői fejlődését és szépirodalmi stílusát mennyiben befolyásolták ifjúkori eklogái. Vörösmarty romantikus eposzát, a *Zalán futását* fiatalon írta, alig később, mint eklogáit. Nem teljesen indokolatlan tehát a feltevés, mi szerint az ifjú költőt eklogaírási kísérletei elvezették egy komolyabb, nagyobb hangvételű antik műfajhoz, az eposzhoz, hogy megalkothassa a saját romantikus verzióját és ebben volt egy fontos állomás a bukolika.

Rövidítésjegyzék és bibliográfia

- ADAMIK 2009 = ADAMIK Tamás, *Római irodalom, A kezdetektől a Nyugatrómai Birodalom bukásáig*, Pozsony, Kalligram, 2009, 295–298.
- *Balassi-bibliográfia*, összeáll. STOLL Béla, Bp., Balassi, 1994.
- BÁRDOS 2006 = BÁRDOS László „Zeng tetteket, a haza szebb idejét”, *A magyar költő, 1827* = BÁRDOS László, *Vörösmarty Mihály*, Elektra kiadóház, Bp., 2006.
- BBÖM 1951 = BALASSI Bálint *Összes Művei I.*, összeáll. ECKHARDT Sándor, Bp., Akadémiai, 1951.
- CSÁSZÁR 1903 = CSÁSZÁR Elemér, *Verseghy élete és művei*, A Magy. Tud. Akadémia Irodalomtörténeti Bizottságának kiadása, Bp., 1903.
- CSÁSZÁR 1914 = CSÁSZÁR Elemér, *Deákös költők I.*, szerk. BEÖTHY Zsolt, NÉGYESY László, CSÁSZÁR Elemér, Bp., Franklin-Társ., 1914.
- CSEHY 2009 = CSEHY Zoltán, *Flora ajándékai = Humanizmus és Gratuláció*, Bp., Balassi, 2009, 96–102.
- CSER 1940 = CSER László, *Vörösmarty és Horatius*, ItK, 1940, 135–158.
- CSETRI 1979 = CSETRI Lajos, *Faludi Ferenc: VI. ecloga = A régi magyar vers*, szerk. KOMLOVSZKY Tibor, Bp., Akadémiai, 1979, 425–447.
- FRANCESCO 1979 = FRANCESCO, Amedeo Di, *Az első echös vers elemzése = A pásztorjáték szerepe Balassi Bálint költői fejlődésében*, Akadémiai, Bp., 1979, 117–130.
- GELLÉRT 1902 = GELLÉRT Jenő, *Vörösmarty Mihály élete és költészete*, Lampel Róbert (Wodianer és fiai) Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedés Kiadása, Budapest, 1902.
- HAJAS 1931 = HAJAS Béla, *Vörösmarty és Perczel Etelka*, Irodalomtörténeti füzetek, Bp., Pallas, 1931.
- HORVÁTH 1979 = HORVÁTH Iván, *Telegdi Kata verses levele = A régi magyar vers*, szerk. KOMLOVSZKY Tibor, Bp., 1979., 161–180.
- HORVÁTH 1978 = HORVÁTH János, *A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1978.
- HORVÁTH 1968 = HORVÁTH Károly, *A klasszikából a romantikába, A két irodalmi irányzat Vörösmarty első költői korszakának tükrében*, Bp., Akadémiai, 1968, 54–82.
- HORVÁTH 1978 = HORVÁTH János, *A magyar irodalmi népiesség Faluditól Petőfiig*, Bp., Akadémiai, 1978.
- KARDOS 1960 = KARDOS Tibor, *A pásztordráma = Régi Magyar Drámai Emlékek, Bevezető*, szerk.: KARDOS Tibor, Akadémiai Kiadó, 1960, 180–183.
- KERÉNYI 1961 = KERÉNYI Grácia, *Utószó = Pásztori Múzsza*, Bp., Magyar Helikon, 1961, 191–200.
- KOVÁCS 1985 = KOVÁCS Sándor Iván, *A lírikus Zrínyi*, Bp., Szépirodalmi, 1985.
- LATZKOVITS 2007 = LATZKOVITS Miklós, *A 16. századi magyar dráma=A magyar irodalom története I*, szerk.: JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Gondolat Kiadó, Bp., 2007, 250–265.
- MÉSZÁROS 1988 = MÉSZÁROS István, *Középszintű iskoláink kronológiája és topográfiája 996–1948, Általánosan képző középiskolák*, Bp., Akadémiai, 1988.
- MOSONYI 1943 = MOSONYI József, *Az ifjú Vörösmarty*, Bp., Mérnökök nyomdája, 1943., 20–21.
- OVIDIUS 1982 = OVIDIUS, Publius, Naso, *Átváltozások*, ford. DEVECSERI Gábor, Bp., Európa, 1982.

- *Pennaháborúk* 1980 = *Pennaháborúk*, szerk. SZALAI Anna, Bp., Szépirodalmi könyvkiadó, 1980.
- RÉVAI 1786 = RÉVAI Miklós, *A' pásztor költésről való oktatás.* = *Faludi Ferenc költeményes maradványai*, s. a. r. RÉVAI Miklós, Győr, Strajbig, 1786, 135-238.
- TAXNER-TÓTH 1996 = TAXNER-TÓTH Ernő, *Kölcsey és Vörösmarty kora és szelleme*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1996.
- TÓTH 1974 = TÓTH Dezső, *Vörösmarty Mihály*, Akadémiai kiadó, Bp., 1974.
- SÁRKÖZY 2009 = SÁRKÖZY Péter, *Faludi Ferenc*, Pozsony, Kalligram, 2005.
- SCHMIDT 1902 = SCHMIDT Attila, *Daphnis = Ókori Lexikon I-II.*, szerk.: PECZ Vilmos, Bp., Franklin Társulat, 1902-1904.
- SIMON 2009 = SIMON L. Zoltán, *Árkádia kettős tükörben, T. Calpurnius Siculus eklogái*, Akadémiai kiadó, Bp., 2009.
- SZABÓ 1996 = SZABÓ Magda, *A lepke logikája: A Szép Ilonka = A lepke logikája*, Bp., Argumentum, 1996, 108–126.
- SZELESTEI 2003 = SZELESTEI N. László, *Eklogák a XVIII. Századi magyarországi irodalomban az 1770-es évekig*, = *A klasszikus görög-római ókor a magyar művelődésben és tudományban*, szerk. KRÄHLING Edit, Szentár Kiadó, Bp., 2003, 72–79.
- SZILASI 2001 = SZILASI László, „Álma kietlen”, *ItK* 2001, 698–706.
- SZILÁGYI 1993 = SZILÁGYI Márton, *Elhervadott a szeretet édes melege alatt* = *ItK* 1993, 69–77.
- SZILÁGYI 2007. = SZILÁGYI Márton, *Szövegek párbeszéde a Vörösmarty-életműben* = SZILÁGYI Márton, *Határpontok*, Bp., Ráció, 2007.
- *Szimbólumtár, Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, szerk.: PÁL József, ÚJVÁRY Edit, Balassi Kiadó, Budapest, 1997.
- SZÖRÉNYI 2002. = SZÖRÉNYI László, „*Allegóriás költemény hexameterekben*”, *ItK* 2002, 178–184.
- VMÖM 1960 = VÖRÖSMARTY Mihály *Összes Művei* 2., szerk. HORVÁTH Károly, TÓTH Dezső, *Kisebb költemények I. (1826-ig)*, s. a. r. HORVÁTH Károly, Bp., Akadémiai, 1960.
- VMÖM 1967 = VÖRÖSMARTY Mihály *Összes Művei* 5., szerk. HORVÁTH Károly, TÓTH Dezső, *Nagyobb epikai művek II.*, s. a. r. HORVÁTH Károly, Bp., Akadémiai, 1967.

Vörösmarty Mihály bukolikus művei

Lengedező széltől...⁸⁴

1

Lengedező széltől suhogó zöld fának alatta
A Puha gyp tetején Coridon nagy buba merülve
Ily szomorú hangon bánatját közli ligettel,
Erdőkkel s csevegő madarakkal s erdei fákkal:
Oh Könnyörületlen szívvel elnézed e sorsom,
Durva Elek! Vagy tán nem ügyelsz dallomra kegyetlen!
Aki midőn Mopsust elhagyván buba merülnék,
S messze kiterjedező bokrok közt szívem epesztvén
Jó szíved könnyörült rajtam, én véltem azonnal,
Hogy benned Mopsust, a jó Mopsust szemlélhetem ismét.
Megcsalaték, s a fergetegek komor éjbe borítják
Rám kiderült napnak szép fényeit, ily idegenség,
Legdrágább Elekem! hogy szállt szívedbe hanyatló,
Együgyü állapotom s keskeny aklomba betérő
Nyájam kis számát, s alacson kalibámat utálod,
S a számos nyájat bíró gazdákra tekengetsz?
Fordulj már kegyesen hozzám oh angyali termet![?]
Most amidőn a sűrű homály terjedve befogja
Földünket, amidőn csendes bokrokban a nyúlak,
A Fákon madarak, s fészekben nyúgszanak együtt
És csak éji bagó huhog, és szép csergedezéssel
A patakok folynak, súhognak lenge szelektől
Messze terült tölgyfán zöldellő gyenge levélkék,
Zengj velem, erdőség, zengjél nagy buba merüléssel,
Tedd meg, oh Elekem, hogy új Mopsusra találjak
Benned, s meg ne legyen szívem utálva előtted.
Mert valamint fákról elhúlnak gyenge levélkék,
Úgy én kedvemtől egyedül megfosztva szomorgok,
Messze hagyám Mopsust, idegen térségre szaladván,
És már elfordulsz tőlem s végső vesztémre siettetsz
Irgalmatlan Elek! nem ügyelsz dallomra kegyetlen!
Zengj velem erdőség, zengjél mély buba merüléssel,
Jer, közelíts hozzám s együtt versengve daloljunk.

2

⁸⁴ A következő költeményeket VÖRÖSMARTY Mihály *Összes Művei 2.*, szerk. HORVÁTH Károly, TÓTH Dezső, *Kisebb költemények I. (1826-ig)*, s. a. r. HORVÁTH Károly, Bp., Akadémia, 1960. és VÖRÖSMARTY Mihály *Összes Művei 3.*, szerk. HORVÁTH Károly, TÓTH Dezső, *Kisebb költemények II. (1827–1839-ig)*, s. a. r. HORVÁTH Károly, Bp., Akadémia, 1960. kötetek tartalmazzák.

Vagyha talán nem akarsz vélem dalolásra fakadni,
Jer velem e sűrű fák közt járkálva beszéljünk,
Vagy pedig e zörgő fának aljába ledöljünk
S a Komor éjnek fellegeit bánkodva csudáljuk.
Vigasztalj immár szavaiddal, Mopse vigasztalj.
Oh én emlegetém Mopsust, aki messze vetődött
Társát szüntelenül híven könyvezve kesergi!
Mopsust emlegetém, ki kegyes volt, és könyörülő,
Vélem-e, hogy Mopsust e kegyetlen Elekbe találom!
Nincs már semmi remény, elhallgatok, íme közelget
Éjji homálynak enyésztevel a fényes hajnali csillag.
Majd még felkeresem Mopsust, s kebelemre szorítom
A könyörületlen Eleket másoknak ajánlom,
Szünjete, oh ligetek, s erdők, már zengeni vélem.

Pest, 1816.

Titirus és Moeris

TITIRUS

Bátya, mi bús dallal feleselnek az erdeji bércek?
Melyre liget komorúl, a gallyak földig hajolnak.
Fűlmile, mint ezelőtt nem vidít hangicsolással,
Melyre berek szomorú gözzét sűrítve okádja
S ágról ágra repes páratlan gerlice sírva.
Vagy tán tőled ered sajnos panaszoknak ez árja?

MOERIS

Tőlem. - Öcsém, s e tölgy fáknak hűves ernyei eddég
Nyájamnak takaróji, dalom vig rejteki voltak.
Most immár panaszos szavaimnak visszaverőji.
Dafnis halála okoz, s hárít kebelemre keservet.
Őt már, gyászos eset! Földnek gyomrába lezártuk
Kedvelt nyájának hív Pásztori, s szívbeli könnyel
Áldoztunk panaszokkal elegy gyász dombja fűvének.
Csak hűlt hamvainak, mondám, gyász dombja fűvének!

TITIRUS

Moeri, közös velem is fájdalomad, s sajnosan értem,
Hogy elenyészett jó tettekkel láttatos élte.
Téged azomba talán kisegítlek bánataidból:
Jersze velem, s üzd nyájadat is ligetekre, holottan
Múlatnak több Pásztoraink s juhaikra homályos

Gallyak alól gyakran kitekéntnek, jersze, keserved
Enyheit ott lelhetd, bármily nagy vesztedet érzed,
Vidúlj; - őt az Egek boldog kebelökbe fogadták.

MOERIS

Elsietek veled Hozzájuk, s elválok örökre.
Elhagyatott nyájam zordon bércekre, hegyekre.
Vígadj, hogyha talán elválásunknak örülhetsz.
Én Hozzájuk ugyan veled elmegyek, e kies hegynek
Zöld alján bús nyájamat is majd arra szorítom.
És ha (miként monád) a Pásztorok ott heverésznek,
Végső éjet köztök lesz tölteni kedvem.

TITIRUS

Ne szomoríts, tréfaiddal, mert engemet illet,
Főképen mikor ily szomorú szükségre szorúlék.

Pest, 1817

Titirus, Mopsus

Már kezdé komor éjt felváltani a piros hajnal,
Titirus aklából amidön mezzőre bocsájtván
Júhait öszvekött sípjával méne utánnok;
És csendes útján közel éré a kies erdőt,
S a hajnalnak kellemeit bámúlván csudálja,
S nem tartoztatván nyelvét ily szókra bocsájtja.
Isteni Bölcsesség! mint kezdjek szólani felőled,
Nagy bölcsességed jeleit mindenbe csodálnom
Kelletik, im milyen renddel mul az éji setétség
S a gyönyörű fénnel jelenő szép hajnali csillag
Hogy ragyog, elhagyák nyugodalmokat immár
Mindenek ugy szólván, s készülnek dolgokat üzni.
A madarak sűrű ágak közt szökve fütyölnek,
S énekelésekkel gyönyörű hangokra fakadnak (...)

Pest, 1817.

Egy barátomhoz

Jár hevesebb szekerén nyájasb sугárra derűlvén
Fébus, s a kikelet fejtí virágra keblét.
Már Titirus szabadon hajt hűs ligetekre, mezőkre
S zengi furulyáján Pásztori énekeit.
A Faunok, Satírok kiterűlt lomboknak alatta
Bolyganak, hol fiain egy Philoméla keserg.
A habzó csermely kis partjai közt lezuhanva
Fris csergésével félbe szakasztja szavát.
A száraz rezegő ágak levelekre fakadván
Szent árnyakba borűlt enyhelyet adnak elő.
Hol, mikor a nap mély Oceán özönébe lebukkant
A Holdnak csillám fénye remegve borong.
Mely szép képzeni itt, mint dűlja nyugalmaít a bűs
Szívnek egy elhagyatás, s mint panaszoja baját.
Árva keservének csak az ernyők néma tanűi,
E közt a viszhang verdesi vissza szavát.
Őt pedig a langyos Zefírek környékezik, és gyász
Hangozatít nyugovó térre susogva viszik.
Mint cseveg a zöld fűrtők alatt sok gyenge madárka
Amikor a lator éj csende kitűnni siet.
S a piros hajnal előtt szaladásnak eredve homályát
Ritkító gyönggyel harmatoz a kegyes ég.
Éji setétbe merűlt halmok kifeszűlnék az álmos
Ködből, s ormaikon virradoz a nap heve.
Képzeni szép ezeket, de mi tornyos várfalak alján
Tűl a természet kellemeín lebegűnk.
Oh mi sanyar, mi viszontagló sorsokba merűlűnk,
Amikor egy bal fényt űz, nyomoz árva kezűnk!

Pest, 1818.

Kisded bokrokkal...

Kisded bokrokkal fűdűzűtt bérceknek az alján
Szédelgett Dámon, nyáját hajtotta borongva.
A kikelet teljes díszében lenge körűle
S a szép hajnali fény kipirűlva tenyészé az égen.
Ő pedig egy rohanó csermely zuhogása mellett
Könybe merűlt szemeít dűrgűlve sohajtoza, s szűnet
Nélkűl látatlan Phillisnek nyűgte szerelmét.
A szomszéd viszhang búsongva felelgete. Phillis
Hangzott a hegyeken. Phillis neve zűga az erdűn.
Végre gyűtrelmét ily panaszokra szakadva beszélé:
Hervadoz a vetemény, avarokra leszárad az ékes

Kerti virág, levelek sárgúlva lehúlnak az ernyős
Gallyakról, a gallyt veszedelmes aszálya emésztí.
Fájinkat többől a lassú férgek emésztik.
Réteken és ligeten minden fű szára lecsügged
S a kikelet feselő díszét tél dönti le, gyászos
Órák, melyekben nincs kelleme semminek. Engem
Míg Phillis kedvelt, bájos pillantati csalták
Lángra vadúlt szívem, minden nyugalomra varázslott.
A Fellegbe ötlő bércek vadon ormai, zordon
Mély üregek, vadakat rejtő barlangok, előttem,
Mind nem rettentők, nem voltak csúf helyek, hogyha
Ő vala mellettem, maga a tél zsenge virány volt.
Oh hányszor látám a mély üregekben üvöltő
Medvét kölykeivel, mikoron Te utánad eredtem
Hányszor ama vén cser mellett lézzengeni vadkant,
Mely mi időn dörgött, kisdéd sípommal egy édes
Rémzet után Phillist zengettem, azomban
A hűvös árnyak alatt keresett szívedre találtam.
Most oh a Tavasz is fonnyadtnak látszik előttem
S annak kellemeit kiragadták tőlem egészen.
S tán hallád panaszom, de ügyed nincs arra kegyetlen!
A kedvesb, de nem hívebb Tytirus él most
Véled, örök gyásszal fogok erről szólani. - Fordúlj
Hozzám már kegyesen, neked a szép rétek öléből
Legvégső bizodalommal szedem e koszoróba
Felfűzött ibolyákat, öröm könny harmatoz égő
Két szemeimből, (...)

Pest, 1819.

Egy váras és pásztorleány

VÁRAS

Dísze vidékednek, mért távozol annyira tőlem,
Mért riadoz nyájad remegő léptednek előtte?
Nem vagyok én sem az erdőknek fene farkasa, melynek
Orkörmét a nyögve futó juh nyája kerülje,
Sem vad erőszakos a nyájnak jó pásztora ellen.
Állj meg; már minden kezd állni körülöd: az erdő
A fészkekbe szorúlt madarakkal nyugszik: az ékes
Rét, liget elhagytott: barmok nem járnak ölében.

PÁSZTORLEÁNY

Alkonyodik: juhaim fáradtan akalba sietnek:
Pásztora nyájamnak magam is haza térek azonnal.
Otthon vár az Atyám, várnak fiataalka Öcséim,
S kisdéd markokkal, gyengén mosolyogva, rakottan
Hozzák el nem zárt kertünkéből a piros almát,
Szép mogyorót s e kis nyáj adta turókat előmbe.
Mért kísérsz jövevény? mi javadra lehetne segédem?
Kell-e? talán szállást keresel nyugodalmat ohajtván?
Béfogad édes Atyám, (sőt itt kiki befogad) osztán
Szolgálnak kedvedre, ha kell, fiataalka öcséim,
Kedves izű eledelt rakok én is örömmel elődbe.
Vagy tán tévelyedél, mikor e tájakra vetődél,
S útba kívánsz igazodni tovább földekre menendő?

VÁRAS

Ó, gyönyörű, te kívánságim fő tárgya, nem útra,
Nem messzebb földekre megyek: már vége utamnak.
Itten, ezen tájon fogok én nyugodalmasan élni,
Itt hol Atyám, nagy Atyám meghaltanak, halni, ha nincsen
Tiltva viszont megtérni szülő földemnek ölébe,
Melyből elragadott csábító szókkal egy álnok
S a kietlen váras zajos örvényébe merített.
Nem lehet ott az otromba falaknak gátjain által
Látni, miként kel az ormok alól, mint nyugszik el a nap
Szép főliségében, mint itt láthatni gyönyörrel.
Izzasztó heveit dél tájban szórja csak, és nincs
Mely hűvös árnyékot nyújtson, puha pázsitos erdő,
A suhogó lombok, patakok csörgése, vegyülten
A madarak csevegéseivel mily kedvesebb itten:
Ott háborgó zaj szegi a szép reggeli csendet
S ekkor kezdődvén a késő éjbe merül el.
Nyájas lányka, nem útba kíván igazodni szerencsém,
Mely ide visszahozott, legyen itten vége utamnak.
Ó de tekints könyörületesen kándúlta szivemre.
Völgyeken, és hegyeken egyirányt szédelgve kereslek,
S ott, hol fűrtjeivel födelet sző a hűvös erdő,
S ottan is, hol lassú csörgéssel ömöl le (...)

Börzsöny, 1820.

Az Ifjúság és Ártatlanság

AZ IFJÚSÁG

(egy szép tájon a fák között bolyongva, végre előbbre jő)

Csendes vidék! Ó kedves hely nekem!
Fogadj öledbe ismét engemet,
Itt, lombjaidnak édes alkonyában,
Itt, e virágos térnek halmain,
Itt, hol mosolygva néz rám az anya-
Természet épen hagyott tanyájiból,
O itt felejtve földi terhemet
A lelkesülés szárnyain magasb
Világra intnek büszke vágyaim;
Emelkedő erővel andalog,
Lelkem rokon sugáridon, nagy Ég!
Varázs kezekkel von föl angyalom
A jó, dicső, szép honnja szent körébe,
Holott ezer képekben állanak
Azok, miket csak imádva tisztetek,
Mert nagy köz áll előtttem, és fenyít
A benne dörgő szörnyek áldúhe. -
Hajlékonyan fogad be minden érzést
Őszinte szívem, - néma rejtekében
Sok új öröm csilláma támad,
S azt még nem ismert bájok éltetik.
És rémzetek előmbe festik a jövőt,
S bármely zavartak, kedvesek nekem;
És áldva nézem a kegyes tavaszt,
Mely e vidéknek ennyi bájot adott
Oly andalító hangot a pataknak
Zuhogva ömlő kis tájtékiban,
Mert ez hevíti néma lángomat.
S mint a piruló rózsa bimbaját,
Úgy fejt mellyem régi titkait,
Kicsalja tőlem érzeményimet
Mint annak egykor gyenge szálait. -
Most, most vagyok valómnak érzetében
Oly büszke, nyájas, megbizott, s merész
Mind a magasra törni szüntelen,
Mind a vidámság karjain lebegve
Szelíd enyelgésekre hajlani,
Amott ezer felől halálba omlani,
Mégvini a föld durva szörnyivel,
Irtózat átok közt serényen állni
Még akkor is, - midőn kiütve sarkiból
Rázkódva dőlne össze a világ
S visszas zavarral zúgna útam.
Itt nyájasan kényem vidám ölén,
Felejtve szívem agg kívánságait,
Lassú gyönyörrel élni csendemet
Szabad körű világom ernyejében.
Itt a valóság hinti kellemét,
Ott csak veszélyen, izzadásokon túl
Ragyog reményem szülte szép egem,

S annál hatalmasabb erővel hat
Reám, minél továbbra távozott,
Ellenben itt simúlva oszlanak
Vad kérkedésem büszke tornyai,
És a jövőnek szép reményeit
A szebb jelenlét tárgya szétveri.
O mily időben késel édes óra,
Mely e tűnődést földerítve bennem
Kifejtsen habzó kéteim közül!

AZ ÁRTATLANSÁG

(nyájas lépésekkel, együgyű ruházatban; félénken közelget)

AZ IFJÚSÁG

Ne oly remegve szép leány, - te félsz?
Járulj idább - igen szemérmesek,
De nyájasak lépésid, arcod, és
Pillantatid, mondd el, ki légy és honnan érkezel?

AZ ÁRTATLANSÁG

(közelít)

Oh ékes ifjú, félve járok én,
Nem minden ember ad helyet nekem:
Serdütekor még - könnyezésre méltó! -
Vak tévedéssel kezd hanyatlani
S letépve létem gyenge kapcsait,
Melyek szívéhez húztak, eltaszít,
Aztán merész önkénye útjain
Megvetni mindent, ami szent, s dicső -
Földülja ő a szép természetet,
Éggel, pokollal kész csatára kelni
S csak hogy beteljen, amit ő kívánt,
A legsetétebb kárhozatba dől.
De, nálad, - oh ez ritka tűnemény! -
Nálad találom régi díszemet;
Meg nem gyalázva, mint az ősnapokban,
Méltó örömmel itt mulathatok:
Mert még te nem vagy a csalárd világ
Titkában jártas. - Érzed, elhiszem,
Erődet, így kell minden ifjunak,
De érzed azt is, hogy te a tilos
Rosszért veszélyre nem bocsátkozol.
Jót és nagyot, de nem tilalmak ellen
Kivánsz te, és mint férfi, büszke vagy.

AZ IFJÚSÁG

Igen, igen érzem én erőmet, és
Ugy érzem épen, mint te gondolád,
De, ám bocsáss meg, hogyha tévedék:
- Ábrázatod, kegyel folyó szavad,
- Száz kellemekkel igéző termeted
Mind annyi fölség! égi származást
Jelentenek - -

AZ ÁRTATLANSÁG

Halljad tehát, mivel
Kivánsz felőlem tudni: - *Ártatlanság*
Nevem - a Teremtő küld engemet
E Földre égi társaim közül.
Az új teremtés zsenge lényei
Akkor kelének kedvesebb világra
A semmiségnek néma éjiből.
O akkoron vevé az ember is,
- Képét viselvén a nagy Alkotónak,
Hálás kezekkel szép tulajdonit.

Börzsöny, 1820 vége, vagy 1821 eleje

A juhász és bojtár

JUHÁSZ

Bojtárom, mi bajod? mely bánat nyomja sohajtó
Melledet? elmédet mi tünődés hozta zavarba?
Bús ha kel a szép nap, szomorú ha lenyugszik, epedve
S kedvtöltés nélkül tereled kis nyájadat erdős
Völgyeken és hegyeken s a tarkás parti mezőkön.
Ébred téli nyugalmából a fű, fa körüled,
És fiatal szépségében koszorúzva virággal
Int tavaszunk, s örömet vígan hint minden utadra,
És te kesergsz. Hév könnyeidet hús csermelyek isszák,
Gyenge nyögéseidet lassú szél szárnya repíti,
S bús környékedben panasziddal zúgnak az öblök...
Szösze szelíd kis bojtárkám! mondd bízva, mi hervaszt?
Gazdád kérdezi, szólj: ír lesz készsége sebedre.

BOJTÁR

Ó pásztor, lelkem szomorú, mint a vadon éjjel,
Melyre nehéz zivatar száll a csillagtalan égből,
És hidd el, lelkem szomorú fog lenni halálig.

A bú-födte napok, hetek egymást váltva lefutnak;
Eljő végnapom is. Megnyughatom akkor örökre.
Majd néz a kis nyáj, erdőn s vízparti mezőkön
S a szomorú bojtárt többé nem fogja találni.
Már mélyen fekszik szűk sírban, s hallgat az akkor
Ott, hol szívének keserű fájdalma eloszlik.

JUHÁSZ

Kis botor, és te halált mersz említgetni, holott még
Tízen túl hat nyár feselő éltedben alig múlt,
És nyájamnak most első nemzéseit őrzöd.

BOJTÁR

Elsőt, ah de talán gyötrött éltemben utolsót...
Ó pásztor, mikor én ezelőtt a parton enyelgve
A lassan zuhogó víznek mélyébe lenéztem,
Gyenge szelíd arccal, könnyű tündéres alakban
Egy csinos gyermek remegett föl előmbe vidáman,
S ajka mosolygóbb lett, valahányszor rá mosolyodtam.
Most ha könnyűs szemmel letekintek tiszta vizekbe,
Egy halovány bús kép lebben szórt hajjal előmbe,
Mely szemeit lehunyó félben szemeimre mereszti.
Érzem jól, ez lesz az enyészet képe... halálom.

JUHÁSZ

Lásd nyomorúlt gyermek, mint vagy gyötrője magadnak.
Míg te vidám voltál, a vízben víg vala képed.
Most veled elkomorúl. De mért vagy most te szomorgó?
Aki vidám voltál, miért vagy most búba merülve?
Valld meg okát hamar: ok nélkül nincs semmi, nem is lesz.
Hallgatsz! Hasztalan; én tudom azt: nincs titkod előttem.

BOJTÁR

Ó pásztor, ha tudod, s jó vagy, fogsz szánni bizonynal.

JUHÁSZ

Szánni szerencsétlent, szomorút enyhíteni szoktunk.
Jer, ne busúlj, megtér, ki után búsongasz, öledbe.
Lányodat a halmon láttam lézegni: kíváncsin
Fordítá ligetünkre szemét s szép bútalan arcát.
Jersze: tereld velem a nyáját, megleljük azonnal,
Im a szilfa felé szöknek bárányai: mozdulj,
Hajtsd juhodat, hajtsd a szilajabbat gyorsan előre.

BOJTÁR

Annyi csalódásim félénkké tettek. Ezentúl
Még ha csalódnom kell: a nagy kín eltemet engem.

JUHÁSZ

Ám ha szavam megcsal, tied a nyáj, vidd el örökre.

BOJTÁR

Ó ha beszéded igaz, s nem lappang benne csalárdság...

JUHÁSZ

Teljes igaz, hidd el, s nem lappang benne csalárdság.

BOJTÁR

Ilykép bojtárod, mint e táj, víg leszen ismét...
Ah de ha csalsz, legutolsó lesz lelkemnek ez óra,
S a kikelet szele, mely gyengéden szórja leomló
Fürteimet, ha megint eljő egy más kikeletben,
Amit fölkapjon csak alig fog lelteni poromból.

Görbő, 1822.

A' pásztorleányok

AMARYLLIS

Daphne, szelíd társném, jó Daphne, beszéld el előttem:
Isten volt-e, vagy egy kedves szépségű halandó,
Aki minap veled Ída hegyén sétála hűvösben?
Hermes-e, gyors szeleken járó hírlője az égnek,
Vagy maga nagy Iupiter, vagy az ékes gyermek Apollo?
Én ugyan azt hinném: ő volt az, az ékes Apollo,
Mert annál szebbet soha még nem láta halandó.
Olyan igen deli termete volt, és kellemes arca,
És dala szívrehatóbb, mint a tavaszesti madárszó.
Mondd meg azért, mely isten volt, ha ugyancsak az is volt,
Hogy ráösmerjek, mikor ismét visszakerülend.
De ha nem isten volt, hanem egy szép földi halandó,
Egy fiatal pásztor, szeretőd, jó Daphne, ne mondd meg;
Mert Amaryllisnak beborúl víg napja örökké.

DAPHNE

Ó te bohó kis lány, mire nem térsz gyermekeszeddel?
Az, ki velem sétált, sem ama ravasz isteni Hermes
Nem vala, sem Iupiter sem az ékes gyermek Apollo,
Nem, hanem ifjabbik bátyám. S ez kedves előttem,
Mert gondos nagyon, és másoknál szíve szelídebb.
Távol esett pedig ez tőlem sok üdöre, keresvén
Eltévedt nyáját idegen föld puszta határin.
Járt, hol örök hullám morog, a nagy tengeri szélen,
S hol lassú zajjal mély habjait önti Scamander.
Most megtért örömemre megint; de te jőj magad és lásd
S látván ösmerd meg; mert ő szint' oly kegyes és jó,
Mint mely szépséget tetemének az istenek adtak.
Én pedig elmondom neki lágy testvéri szavakkal,
Hogy szereted, s milyen kedves leszen a te szerelmed.
Bizvást jőj te elő akkor, s mosolyogva tekints rá.

AMARYLLIS

Ah mi igen jó vagy, hogy biztatsz engem előre.
Lelkemet enyhítik szavaid; de ne mondd neki Daphne,
Hogy szeretem; mert lángba borúl két arcom azonnal.
Ó ne, ne mondd; hanem azt mondjad, hogy az ídai bérce
Pásztorlány vagyok én, s kisdéd bárányokat őrzök,
S szép Amaryllisnak nevez engem az ídai tájék,
Hogy vannak juhaim, s idegen kéz őrzi meg őket,
Mert egyedül vagyok, és elhaltak drága szülőim.
Mondd neki. És ha talán rossz képpel nézne, takard el
Bús szememet gallyal, vagy hószín tiszta kezeddél,
Vagy fektess inkább a földbe, hogy a nap azontúl
Rám ne sugározzék, se az ékes hajnali csillag.
De ha mosolygana rám, s szeme pillantása keresne,
Vedd e kis koszorút, melyet ma kötöttem az erdőn,
S a hervasztó nap sugarától óva, viseltem:
Vedd el azonnal és tedd kezeiddel barna hajára.

DAPHNE

Jőj hát, megteszek én mindent, Amarylli, szavadként.
Jőj, amodább ül ő a csörgő lassu pataknál,
S nyája legeltetvén kosarat köt zsenge fűzekből;
Ah de ne félj; te szegény kislány, jőj bátran előre,
Daphne vezet, s hidd el, nem fog keze rosszra vezetni. -
Ím már szemre veszen, s kosarát odahagyva közelget,
És mosolyog, s örömet sugaraz rád kék szeme fénye.
Add ide a koszorút, hamar add, Amarylli, kezembe.

AMARYLLIS

Ó vidd, vidd, jó Daphne, hamar, tedd barna hajára,
S mondjad: az árva leány, Amaryllis ajánlja virágit,
E kisdéd koszorút, s lelkét is od'adja örömmel.

Görbő, 1823.

A hamis leányka

"Ah mi jó, hogy itt találalak,
Gyenge lányka, alva látlak,
Alva e hús domb alatt;
Most ugyan hó arcaidról
S e kis rózsás szűz ajakról
Csókomat nem űzheted.
Majd ha ébredsz, és piros lesz
Arcod, ajkad lángolóbb lesz,
Nem tudod, mi lelhetett;
Én pedig tudom nagyon jól,
Hogy szerelmes csókjaimtól
Eg s piroslik ajkad."
Zongor így szólt s csókot ejte
Szép kis alvó kedvesére,
S tőle hirtelen futott.

Ébred a lány s érez ajkán
Hőt, s pirulást álmos arcán
S andalodva tér haza.
Mégis a hús domb fűvére,
Hol megindúlt szűzi vére,
Jött alunni másszor is.
Oh de többé már nem szálla
Húnyt szemére kedves álma:
Szíve forrott, ajka hűlt.
Egykor ülve lelte Zongort,
A mosolygó szőke pásztort,
S monda nyájasan neki:
Csalfa Zongor, jól tudom már
Aki meglopott, te voltál,
Elragadtad álmomat.
Ah jer, adj álmot szememnek,
Adj nyugalmat bús szívemnek
Vagy vedd vissza csókodat.

Görbő, 1823.

Dámon panasza

A kegyes Boris szerelmét,
Dafne csendes jó szívét;
A szemérmes Emma képét,
Lincsit, lelkem szép hívét,
Szöszeke Laura kedves arcát
És mosolygó bibor ajkát,
Szép szemének szép sugárát,
Ninon, érted megvetém.

Mostan engem is kerülnek
Múlt korom szerelmei;
Csüggedeznek és gyötörnek
Sirba hunyt reményei.
A szerelmes lányok arcát,
Laura édes bibor ajkát,
Szép szemének szép sugárát,
Jaj nekem! hogy megvetém.

Ninon, ő, ki mindenemnél
Több, s becsesb volt ön szívemnél,
Kedvesb, édesb életemnél,
Most, Ninon sem jó felém!

Görbő, 1823.

Myrtill és Daphne

MYRTILL

Mit tekingetsz csábító szemeddel
Csalfa Daphne, mit mosolygsz hiába:
Myrtill szíve többé nem szeret.

DAPHNE

Büszke, hát te hitted, hogy szeretlek?
Rég gyűlöllek, mint a tél unalmát,
Mint kezén a bús rab láncait.

MYRTILL

Én is úgy gyűlöllek, csalfa Daphne,
Mint te gyűlölsz, s messze távozom most,
Hogy kerüljem gyűlölt képedet.

DAPHNE

Én is messze távozom tetőled,
Hogy ne láthass többé, büszke Myrtill,
Hogy ne lássam gyűlölt képedet.

MYRTILL

Láttam Argos kék szemű leányát,
Szép Melissát, most a bujdosóban
Főltalálom őt s jobb életemet.

DAPHNE

Hítt gyakorta a kegyes Dametas,
Egy szép szőke gyermek, hítt gyakorta:
Még nem mentem, mostan elmegyek.

Daphne! Daphne! -

DAPHNE

Hagyj el.

MYRTILL

Ó ne hajts el.
Én hazudtam néked.

DAPHNE

Mért hazudtál?
Most lakolj meg, hagyj el engemet.

MYRTILL

Ah megcsaltak...

DAPHNE

Miért hivél szavoknak?

MYRTILL

Daphne, légy szelídebb!

DAPHNE

Légy vigyázóbb...
Daphne híved, nem volt hitszegő.

Görbő, 1823.

Ifjú, leány

IFJÚ

Vesszen el a hűség tapodója, töröld ki alakját;
Aki hived, kedveld, aki lemonda, feledd
!

LEÁNY

Hagyj; ki feledni tanít, maga is tud lenni felejtő.
És soha hű szerető nem lehet, aki felejt.

IFJÚ

Ily, későn s egyedül oh lányka hová viszen útag?
Ód magad, elvesz az éj, s csillagi sorba emel.

LEÁNY

Bár tenné, ragyogó lennék, s kék völgyi virágra
Szép harmat gyöngyöt sírna le égi szemem.
Az legalább mikor eljőnék a fátyolos éjjel,
Hívem lenne talán, s visszamosolygna reám.

IFJÚ

Oh mért nem vagyok én a völgynek gyenge virága?
Kék ölem a gyönggyel visszamosolygana rád,
S mindaddig szomorúságban kis száron epednék,
Míg hozzám örökös bűm nem idézne alá.
Akkor örültömben megszűnném lenni virágszál
S téged csillagomat kötne szívemre karom.

IFJÚ

Bűsnak kellene oh nevetőke Olívia lenned;
Mert minden kedvem vég temetője te vagy.

LEÁNY

Oh ne sokald e kis vígságomat ifju, s ne vádolj,
Hogy vígságomban gyász temetődre találasz.
Víg vagyok, és szomorú, mint a sír zsenge tavaszkor.
Kűnn tavasz éke virít, benn telek árnya borong

IFJÚ

Igy te ha jól értelek, bel lángtól szinte beteg vagy
S ép rózsáid alatt bujdosik a szerelem.

LEÁNY

Nincs szerelem többé, s e szív rideg álmait őrzi,
Melyeken a multnak gyenge világa remeg.

IFJÚ

Nem hiszek a szónak; szemeid szép hangja beszélőbb,
Ebben az égő szív tüköre másra mutat.

LEÁNY

El ne gyötörj, titkom mélyen van zárva magába.
Vesztő szív örömet zárja, nem oldja baját.

IFJÚ

Gyenge virág s máris vesztettél volna leányka?
Vajmi korán van még vesztened, égned elég.

LEÁNY

A szerelem ragadó szélvész, ha nem őrözi hűség.
Vesszek-e hűtelenért szélveszek árjaiban?

1828 első fele

A pásztorlány dala

Kis rózsza, szép rózsza,
Gyöngé virágszál!
Szeretőd ha volna,
Így nem hervadnál;
De hervadsz mint magam,
Hull kis leveled:
Kedves ifjuságom
Hull el itt veled.

Kis rózsza, szép rózsza,
Vársz-e még tavaszt?

Jaj nekünk! örökre
Elvesztettük azt.
Más virág fog állni
Száraz ágon,
Más leány örülni
Pusztá dombomon.

1828 második fele

A tihanyi viszhang

"Szüntesd csókjaidat, szüntesd meg az alkudozó szót,
Édes az ah, de tanút nem szivel a szerelem."
A viszhangu tetőn így sűgött Irma Dezsőhöz,
Hogy Tihany agg hátán űltenek a szeretők.
A viszhang ezeket, mint hallá, sűgva beszélé
Régi barátjának, a Balatonnak, alatt,
A Balaton pedig elmondá partjainak, azoktól
Tudta Somogy, Veszprém, és Szala, tudta Füred;
És ezek elmondák a szomszéd többi megyéknek,
S már az egész ország tudta, hogy Irma szeret.
Akkor az árúlot így szidta meg a haragos lány:
"Némulj meg, viszhang; vén Balaton, te apadj
S láss fenekedre: gazos legyen az sokféle gazokkal,
S benne a száraz avart irtsa ki éjjeli láng.
S még feketébb legyen a fűsttől Tihany oldala, mint most;
És vendégtelenűl álljon alatta Füred.
Ezt bár nagy szomorúan a három vármegye lássa,
Lássa egész ország, s bús legyen érte soká."
Ezt is az őr viszhang hallá, s kibeszélte világnak:
Mit tehetett a lány? hallgata, és szeretett.

1830 második fele